

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁRSKA PRÁCA

2011

Dominika Hradecká

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

**ŠKOLSKÁ SPOSÔBILOSŤ DIEŤAŤA, JEJ KRITÉRIÁ
A MOŽNOSTI VYUŽITIA V MATERSKEJ ŠKOLE**

Bakalárska práca

Študijný program: Predškolská a elementárna pedagogika

Školiace pracovisko: Katedra pedagogickej a školskej psychológie

Školiteľ: PhDr. Viktor Gatiaľ, PhD.

Nitra 2011

Dominika Hradecká

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Pedagogická fakulta

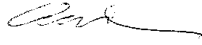
ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Dominika Hradecká
Študijný program: predškolská a elementárna pedagogika (Učiteľské štúdium, bakalársky I. st., denná forma)
Študijný odbor: 1.1.5 predškolská a elementárna pedagogika
Typ záverečnej práce: Bakalárska práca
Jazyk záverečnej práce: slovenský

Názov: Školská spôsobilosť dieťaťa, jej kritériá a možnosti zisťovania v materskej škole
Anotácia: Záverečná práca je zameraná na jednotlivé oblasti školskej spôsobilosti dieťaťa (telesná, motorická, kognitívna, sociálna, emocionálna), ich prehľad a kritériá, ktoré určujú školskú spôsobilosť dieťaťa. Taktiež na metódy depistáže a diagnostiky, prehľad odborných inštitúcií a pracovníkov, ktoré vykonávajú depistáž a diagnostiku predškolákov a na vymedzenie negatívnych faktorov školskej spôsobilosti detí.

Školiteľ: PhDr. Viktor Gatíal, PhD.
Katedra: KPSP - Katedra pedagogickej a školskej psychológie
Vedúci katedry: PhDr. Viktor Gatíal, PhD.
Dátum zadania: 02.10.2009

Dátum schválenia: 30.09.2010

PhDr. Viktor Gatíal, PhD.
vedúci/a katedry

Pod'akovanie

Týmto chcem pod'akovať pánovi PhDr. Viktorovi Gatialovi , PhD. za cenné rady a pripomienky pri vypracovaní bakalárskej práce.

ABSTRAKT

HRADECKÁ, Dominika : Školská spôsobilosť dieťaťa, jej kritériá a možnosti zisťovania v materskej škole (Bakalárska práca) - Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogickej a školskej psychológie, - Školiteľ: PhDr. Viktor Gatiaľ, PhD. : UKF, 2011.

V bakalárskej práci sa zaoberáme získaním prehľadu o oblastiach, kritériách a depistážnych a diagnostických metódach zisťovania školskej spôsobilosti. Zmapovať aktuálne spôsoby zaškolovania detí a aktuálne metódy použiteľné v práci učiteľa materskej školy. Zistiť aktuálny stav legislatívy v tejto oblasti.

Bakalárska práca sa skladá zo štyroch kapitol, ktoré na seba nadväzujú. V prvej kapitole sa pozornosť sústreďuje na vstup do školy. Je v nej rozpracovaná školská spôsobilosť a zrelosť a jej pojmy, ďalej sú v nej rozpracované oblasti školskej spôsobilosti a vplyv výchovného prostredia. Druhá kapitola je zameraná na znaky školskej zrelosti a kritériá. Tretia kapitola sa zaoberá školskou nezrelosťou sú v nej rozpracované prípravné a nulté ročníky, odklad školskej dochádzky a negatívne dôsledky zaškolenia. Štvrtá kapitola sa venuje diagnostike zo všeobecného pohľadu, v ktorej sú uvedené dôvody vyšetrenia školskej zrelosti a testy zrakového, sluchového vnímania a tiež testy na rozvoj rozumových schopností a testy na zamerané na zistenie zrelosti a na výučbu čítania a písania. Sú v nej uvedení odborníci a inštitúcie, ktoré sa venujú diagnostike.

Kľúčové pojmy: vstup do školy, školská spôsobilosť, zrelosť, znaky a kritéria školskej zrelosti, školská nezrelosť, diagnostika

ABSTRACT

HRADECKÁ, Dominika : School Capability of a Child, its Criteria and Possibility of Determination in Kindergarten (Bachelory work) - Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of pedagogy, Pedagogical and school psychology department, - Work supervisor: PhDr. Viktor Gatíal PhD. : CPU, 2011.

In this bachelory work we concern on acquiring a survey about departments, criteria and diagnostic methods of school capability detection. We want to map current ways of children training and current methods applicable in infant school teacher's work. The other target is to find out a current situation of legislative in this department. The bachelory work consists of four chapters, which interlock. In the first chapter an attention is centralized on school enter. There is the school capability elaborated, as well as maturity and its specific terms. Then there are elaborated school capability domains and an effect of educational surroundings. The second chapter is concerned on the school maturity signs and their criteria. The third chapter is concerned on school immaturity. There are elaborated preparatory and zero classes, a delay of school attendance and negative effects of training. The fourth chapter is dedicated to diagnostics from a general view, in which are listed arguments of school maturity investigation and exams of visual and audio perception, as well as exams for the mental skills development. There are also tests concerned on maturity detection and reading and writing education. In this chapter we do also include specialists and institutions, which devote their work to diagnostics.

Key words: school enter, school capability, maturity, school maturity signs and criteria, school immaturity, diagnostics

OBSAH

ÚVOD	8
1 VSTUP DO ŠKOLY	11
1.1 Školská spôsobilosť a zrelosť	14
1.2 Pojem školskej zrelosti a spôsobilosti.....	14
1.3 Oblasti školskej spôsobilosti	18
1.4 Vplyv výchovného prostredia	20
2 ZNAKY ŠKOLSKEJ ZRELOSTI A KRITÉRIA	21
2.1 Fyzické a motorické kritériá.....	21
2.1.1 Telesný vývin a motorický vývin.....	23
2.1.2 Grafomotorika	26
2.1.3 Vek	27
2.1.4 Rozdiel medzi dievčatami a chlapcami	27
2.2 Psychické kritériá.....	29
2.2.1 Zrelosť kognitívnych funkcií	30
2.2.2 Vnímanie	32
2.2.3 Rozumové poznávanie	32
2.2.4 Vývin reči.....	33
2.3 Citová a sociálna zrelosť	34
2.4 Emocionálna zrelosť	35
2.5 Pracovná zrelosť.....	35
3 ŠKOLSKÁ NEZRELOSŤ	37
3.1 Prípravné a nulté ročníky	38
3.2 Odklad školskej dochádzky.....	42

3.3 Negatívne dôsledky zaškolenia.....	43
4 DIAGNOSTIKA.....	45
4.1 Dôvody vyšetrenia školskej zrelosti.....	46
4.2 Testy zrakového vnímania	47
4.3 Test všeobecných rozumových schopností	50
4.4 Testy zamerané na zistenie zrelosti a na výučbu čítania, písania.....	51
4.5 Testy sluchového vnímania.....	53
4.6 Odborníci a inštitúcie	55
ZÁVER.....	57
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	59

ÚVOD

Medzi najvýznamnejšie etapy života dieťaťa patrí vstup do školy. Pre dieťa je veľmi dôležitý z rôznych dôvodov, dieťa sa naučí ako sa má správať, čo má ovládať, ale tiež sa naučí veľa nových vecí, s ktorými sa nestretlo doma a ani v materskej škole, a preto ho bude zaujímať spoznávanie niečoho nového. Dieťa opúšťa svet hier a prichádza do niečoho nepoznaného, preto vstup do školy je pre dieťa zo začiatku zložitý, vyžaduje sa od neho veľa informácií, musí sa prispôbovať okoliu, spolužiakom, musí plniť určitý režim a musí odolávať určitému tlaku.

Samozrejme, veľkú úlohu pri vstupe do školy zohrávajú rôzne kritéria a vek dieťaťa, pretože keď dieťa nedosiahne požadovaný vek, nemôže nastúpiť do školy, a práve preto by malo byť dostatočne pripravené, aby vstup do školy pre neho nebol traumou, ale zážitkom.

Zameriavame sa na školskú zrelosť a pripravenosť, sú to dva pojmy, ktoré sa v literatúre objavujú veľakrát spolu a kvôli neosvojeniu týchto dvoch pojmov deti nemôžu normálne fungovať v škole a ani v škôlke. Rodičia častokrát nechápu, prečo ich deti majú také či onaké problémy.

Cieľom našej bakalárskej práce bolo hlavne zamerať sa a poukázať na dôležitosť pripravenosti na vstup dieťaťa do školy. Materská škola tu zohráva veľkú úlohu, pretože deti má čo najlepšie pripraviť na vstup do školy, aj keď to nie je vždy jednoduché. Ak materská škola zle dieťa pripraví, môže sa u detí prejaviť hravosť, nechúť do učenia a mnoho ďalších faktorov, ktoré vedú k prešetroeniu v pedagogicko-psychologických poradiach, o ktoré môžu požiadať aj rodičia.

Znaky a kritéria sú tiež rovnako dôležité. Preto sme sa zameriavali na to, ako sa dieťa bude správať v procese osvojovania si rôznych druhov znakov školskej zrelosti. Prvým znakom nášho zamerania boli fyzické a motorické kritériá. Pre dieťa a rovnako aj pre učiteľov je dôležité poznať ich. Z hľadiska dieťaťa kvôli tomu, aby sa vcítilo do spoločnosti detí v neznámom prostredí, aby sa cítilo čo najlepšie, a z hľadiska učiteľa má na starosti dieťa, ktoré sleduje, či netrpí psychickými alebo fyzickými chorobami, či má správne držanie tela pri sedení a písaní, či nemá rôzne zmyslové choroby. Teda úlohou učiteľa je dôkladne sledovať každé dieťa, aby príčiny boli rýchlo odstránené.

Zamerali sme sa aj na fyzickú zrelosť, ktorá sa vykonáva na základe preventívnej prehliadky a vykonáva ju buď detský lekár alebo školský pediater. Lekár uprednostňuje výšku a váhu dieťaťa, ale tiež stav ďasien a jemnú motoriku. Tieto znaky, bohužiaľ, nestačia pri vstupe dieťaťa do školy. Dieťa by pri osvojení si fyzickej zrelosti malo vedieť

dokončiť začatú prácu, pracovať podľa pokynov učiteľa, sústrediť sa na vyučovanie a ovládať svoje reakcie.

Medzi ďalšie kritéria patrí telesný a motorický vývin, na ktoré sme sa zamerali. Telesný vývin u každého dieťaťa prebieha individuálne a nerovnomerne. A preto ho chápeme ako proces zmien, ktorý sa týka všetkých orgánov ľudského tela. V oblasti telesného vývoja sa zlepšuje hrubá a jemná motorika dieťaťa. Avšak dochádza tu aj spevňovaniu kostry. Motorický vývin je z hľadiska pohybových aktivít veľmi zložitým procesom. V tomto vývine môže dôjsť k deformáciám chrbtice, teda zakriveniu. Prebieha tu tiež urýchlená energetická a látková premena. Do fyzických kritérií patrí aj grafomotorika, v rámci ktorej sme sledovali návyky detí, postavenie ruky, uvoľnenosť, ťah ruky a mnoho iných vecí.

Medzi ďalšie znaky školskej zrelosti patrí kognitívna zrelosť, ktorá sa prejaví hneď pri vstupe do školy a pre dieťa je veľmi dôležitá. Pri tejto zrelosti sme sa zameriavali na pohľad detí okolo seba, porovnávanie javov prostredia. Deti, ktoré ju dosiahli, sú skúsenejšie, vedia pomenovať, napr. druhy ovocia a chápu rôzne súvislosti. S touto zrelosťou súvisia kritériá ako vnímanie a vývin reči, pretože bez ich osvojenia by sa deti neposunuli ďalej.

Citová a sociálna zrelosť sa objavujú spoločne v daných súvislostiach, a predsa sú rozdielne. Deti ich potrebujú či už pre život, alebo pre vstup do školy. Ak majú deti osvojenú citovú a sociálnu zrelosť, sú schopné odlúčiť sa bez problémov od matky, získavajú tu postupnú dôveru, pomaly sa začlenia do skupiny detí a vedia si presadiť svoj názor.

Pri emocionálnej zrelosti sme sa zameriavali na dieťa, ktoré nemá problém odlišovať zlo od dobra, je odolné voči frustráciám, ale ako hlavné sem patrí to, že dieťa miluje prekvapenia.

Ako sú dôležité všetky zrelosti a kritériá, tak je dôležitá pre deti aj pracovná zrelosť, pri ktorej sme sa zameriavali na to, že dieťa vie dokončiť začatú hru, prejavuje o ňu stále väčší záujem a vie sústrediť pozornosť na niekoľko minút.

Toto sa prejavuje vždy pri deťoch, ktoré sú zrelé. Pri tejto problematike sa stretávame aj s pojmom školská nezrelosť detí. Zamerali sme na ňu kvôli tomu, lebo je dôležitá pri zvládnutí školských povinností dieťaťa. Na základe toho je dôležité dôkladne poznať nezrelosť detí, ako sa u detí prejavuje a ako ju odstránime. Keď ju spoznáme, môžeme sa zamerať na nulté, prípravné ročníky, odklad školskej dochádzky a ich negatívne dôsledky.

Nakoniec sme upriamili pozornosť na dôležitosť diagnostiky, ktorá je nám veľmi nápomocná, pretože zisťuje, aké deti naozaj sú a snaží sa zlepšiť ich schopnosti. Vykonávajú ju odborníci a robí sa v rôznych inštitúciách. V týchto inštitúciách deti robia testy na zrakové a sluchové vnímanie, testy zrelosti a testy rozumových schopností.

1 VSTUP DO ŠKOLY

Medzi najvýznamnejšie etapy vývoja dieťaťa, patrí obdobie vstupu do školy. A preto sa nemôžeme diviť, že otázke vstupu do školy sa venoval J. A. Komenský a po ňom ešte mnoho ďalších autorov. Vzniká tu však otázka, aké kritériá má dieťa spĺňať a kedy by malo nastúpiť do školy. Preto sa v posledných rokoch sústreďuje pozornosť na vyhľadávanie detí, ktorým hrozí riziko zlyhania a tiež sa tu opiera pozornosť, ktorá môže ovplyvniť nielen vývoj jedinca, ale aj jeho školský vývoj. (Zelinková, O., 2001)

Dieťa by malo nastúpiť do školy, keď má k 31. augustu 6 rokov. Vstup dieťaťa do školy je veľká udalosť a zároveň významný vývinový medzník v jeho živote. Jeho život začína byť organizovaný, jednotlivé činnosti nadobúdajú pravidelný rytmus.

Psychológovia a odborníci používajú pojem školská pripravenosť, ktorá sa chápe ako celková pripravenosť dieťaťa na vstup do školy. Zrelosťou alebo pripravenosťou dieťaťa na učenie v škole rozumieme stav, v ktorom je schopné si osvojiť program učebných osnov 1. ročníka a aktívne sa začleniť do skupiny spolužiakov a vzájomne pôsobiť na učiteľa. (Příhoda, V., 1977)

Vstup do školy a jeho doba nebola stanovená len tak náhodne. K vývojovým zmenám dochádza okolo 6.-7. roku a tieto zmeny sú podmienené učením a zrením. Pre úspešné zvládnutie rolí školáka je väčšina rolí dôležitá, aj keď ich význam môže byť rôzny. Potrebné sú tu kompetencie kvôli prijateľným zvládnutiam školských požiadaviek.

Môžu sa rozdeliť do dvoch skupín:

- Kompetencie, ktoré sú závislé na zrení. V tejto súvislosti hovoríme o školskej zrelosti.
- Kompetencie, na ich rozvoji sa vo väčšej miere podieľa učenie. Ich úroveň vyjadruje školskú pripravenosť. (Vágnerová, M., 2000)

Veľká zmena nastáva po dovŕšení šiesteho roku. Pre väčšinu detí je vstup do školy veľkou záťažou, pretože dieťa opúšťa svoj svet hier a musí sa prispôbiť životu v kolektíve a tiež novým povinnostiam. Táto záťaž sa v dnešnej dobe ešte zväčšuje - rastú nároky na vzdelanie a pracovnú výkonnosť, rýchlym tempom pribúdajú stále nové poznatky z vedy a techniky. To, čo sa ešte pred sto rokmi deti učili niekedy v štvrtej triede, je dnes obsahom učiva už v prvej triede. Je veľmi dôležité, aby deti zvládli prvé ročníky aj zo psychologického hľadiska. V prvej triede sa môžu vyskytnúť vážne problémy, ktoré môžu poznačiť celú školskú dráhu a môžu narušiť sebavedomie detí.

A preto sa vstup do školy môže stať začiatkom vlastných neúspechov, traumou ale aj nepretržitých na seba nadväzujúcich neúspechov. Na tento problém a dôležitosť

upozorňujú rôzni autori. (Kondáš, O., 1984; Matějček, Z., 1986; Švanc, J., 1980; Langmeier, J., 1981; Kollárik, K., 1976)

Vstup do školy má stále vo vzdelávacom procese veľký význam pre vývoj a život dieťaťa. Mení sa tu režim dňa, prístup rodičov k nemu, role a požiadavky na neho kladené. Táto zmena nie je až taká dramatická, ako tomu bolo pred päťdesiatimi rokmi. Väčšina detí navštevuje materskú školu. Dieťa si zvyká postupne na iné režimy, ako je rodinný režim. Základné školy sa snažia akceptovať to, že pri prvotnom vstupe do školy nemôže dôjsť k zmenám a kvôli tomu postupujú opatrnejšie a venujú sa skôr potrebám detí. Materská škola sa preto zaoberá prípravou detí do školy. Zisťovanie školskej zrelosti /pripravenosti a rozhodovanie sa o odklade školskej dochádzky, patrí k dôležitosti praxi školy a poradenských služieb. Poňatie školskej zrelosti vedie k tomu, že učitelia ale aj poradne by sa mali zaoberať prípravou detí do školy. (Mertin, V., Gillerová, I., 2003)

Samozrejme, dieťa radikálne vstupuje do života s príchodom do školy. Dieťa musí byť schopné odolať určitému pracovnému tlaku, musí dlhšiu dobu pracovať v skupine a to koncentrovane alebo s cieľom.

Úspešný vstup do školy predpokladá:

- realistický vzťah ku svetu,
- primerané veku verbálne schopnosti - gramatická správnosť, spisovný jazyk, slovná zásoba,
- byť ochotne zaradení do skupiny pri spoločenskej práci,
- nezávislosť od rodičov,
- sebakontrola, výdrž, určitá miera úsilia. (Kern, H., 1999)

Ako aj každý prírodný a spoločenský jav, má i spôsobilosť svoje odlišnosti od normy v škole. Už pri niekoľkých percentách šesťročných detí sa neplnia požadované znaky školskej zrelosti. Vzniknuté problémy majú duševné, výchovné, zdravotné, vyučovacie dôsledky a na základe toho ich druh a intenzita závisí na príčinách školskej nezrelosti, resp. na ireparabilnej nespôsobilosti. (Švancara, J., 1974)

Predpoklady, ktoré má splňať dieťa pred vstupom do školy:

Môžeme využívať rôzne kategórie školskej zrelosti pri posudzovaní predpokladov, pre vstup do školy na strane dieťaťa. Výsledky, ktoré ovplyvňujú žiaka z jednotlivých charakteristík na začiatku školskej dochádzky v bežnej základnej škole, zdôrazňujeme:

Vek dieťaťa pri vstupe do základnej školy. Zriedka sa v prvej triede objavujú deti, ktoré sú narodené v mesiacoch jún, júl, august, pretože práve týchto detí sa týka odklad

školskej dochádzky automaticky a platí to najmä pre chlapcov. Vekovú štruktúru triedy mení vysoký počet odkladov školskej dochádzky. A preto vzniká problém, kedy najmenšie deti sú pokladané za nezrelé, aj keď ich vývoj prebieha úplne normálne. Naopak, najstaršie deti, ktoré vstupujú do prvého ročníka s rozsiahlymi zručnosťami v najväčšom množstve, nebývajú ohrozené.

Pohlavie dieťaťa. Na požiadavky tradičnej školy sú menej pripravení chlapci a stáva sa najväčšou pravdepodobnosťou, že škola preferuje viacej dievčatá ako chlapcov a kvôli tomu chlapci predstavujú „rizikový“ faktor.

Rozvoj rečových zručností. Problémy sa väčšinou objavujú pri zlej aktívnej a pasívnej slovnej zásobe, pri hatlavosti, čiže chybnnej výslovnosti „r“ a pri slabšom použití reči v sociálnom kontakte.

Schopnosť učiť sa. Novým školským zručnostiam sa dieťa naučí v škole, a preto má škola jedinečnú možnosť využiť to. Samozrejme, nejde o absolútnu kvalitu výsledkov. Pokroky môže robiť aj slabšie dieťa, keď je vhodne vedené.

Chápavosť, intelektové predpoklady. Požiadavky do školy na začiatku školskej dochádzky nie sú až také zložité, aby ich nezvládol podpriemerný žiak. Vzniká tu jednoznačne otázka, či má zmysel u detí s rozvojom podpriemernej inteligencie odporučiť odklad školskej dochádzky. Na základe tohoto predsa nemôžeme predpokladať, či sa v priebehu roka zmení jeho intelektová kapacita. Za rok bude dieťa oveľa vyspelejšie a bude porovnávané s deťmi o rok mladšími, a tým sa dostane na úroveň vyspelejšieho dieťaťa a jeho pozície budú oveľa lepšími.

Charakteristiky tradičnej pracovnej zrelosti. V základnej škole je typické, že dieťa musí pracovať samostatne aj na nechcené úlohy, ktoré musí splniť v požadovanom čase, taktiež sa musí riadiť pokynmi učiteľa, a to bez ohľadu na lákavosť. Prirodzene, dieťa sa musí snažiť podať čo najlepší výkon.

Psychomotorické tempo. Škola, ako keby bola stále nastavená len na priemerné tempo. Výrazne pomalé deti majú častokrát problémy s vyučovaním. Niektorí učitelia chápu, že psychomotorické tempo je zložitou ovplyvňovacou charakteristikou, a preto nejde o výchovný nedostatok. Rýchlejšie vykonávať danú činnosť dokáže aj pomalé dieťa.

Sústredenie. Na začiatku školskej dochádzky pri analýze školských problémov vstupuje do popredia neschopnosť sústrediť sa a nepozornosť na činnosť. Stáva sa, že dieťa nevníma dobré pokyny učiteľky, nedáva pozor pri zapísaní si domácej úlohy a vďaka nepozornosti nedáva pozor ani pri písaní alebo prehliadne znamienko v matematických príkladoch.

Primeraná zručnosť presadiť sa. Dieťa sa v možnosti presadiť sa nebojí prihlásiť a povedať svoj názor, požiadať o pomoc, vysloviť prianie a položiť otázku.

Grafický prejav. Školy majú ešte stále požiadavky v prvých ročníkoch využívať grafomotorické zručnosti práve na nácvik písania. Rodičia i deti pokladajú krasopis za kľúčovú zručnosť školskej dochádzky.

Zdravotný stav. Z hľadiska záťaže organizmu dieťaťa a zvládania školských úloh je záťažou každá choroba. Škola pokladá chorobu za súkromnú záležitosť dieťaťa a na starosť rodičov necháva doháňanie všetkých úloh zo školy. Môžeme predpokladať, že deti, ktoré sú častejšie choré, budú mať problémy s vypracovávaním školských úloh. (Mertin, V., Gillerová, I., 2003)

1.1 Školská spôsobilosť a zrelosť

Školskému režimu sa deti po vstupe do školy prispôbujú ťažšie. Objavujú sa problémy pri podriaďovaní sa kolektívu, pri vedení učiteľa, pri sústredení a hravosti. Dieťa sa prejavuje vykrikovaním, nadmerným pohybom, stále sa zabáva. Takýmto správaním sa prejavuje zaostávanie vo vyučovaní. Rodičia veľakrát nechápu príčiny problémov, a preto sa sebahodnotenie dieťaťa a záujem o školu znižujú a tiež sa objavujú problémy v rodine. Medzi rodičmi a deťmi to môže viesť až ku konfliktom.

Zmeny sa môžu prejavovať aj doma. Dieťa sa stále na niečo vyhovára, nechce sa mu pracovať na vyučovaní, je unudené, sťažuje sa na bolesti brucha, nechce sa mu ráno vstávať, odmieta chodiť do školy. S príchodom víkendu alebo prázdnin tieto problémy miznú. Príčinou môže byť nedostatočná školská pripravenosť alebo zrelosť. (Zelinková, O., 2001)

1.2 Pojem školskej zrelosti a spôsobilosti

Čo je vlastne školská zrelosť? Ide tu o pojem, ktorý je najfrekvencovanejší, najznámejší, ktorý dosahuje určitý stupeň pred vstupom do základnej školy. Termín školskej zrelosti v pedagogicko-psychologickom poňatí znamená stav, keď je detský organizmus na takej úrovni, ktorá umožňuje adaptáciu na prostredie školy. Toto poňatie vychádza z vývojovej psychológie a hovorí o tom, ako dieťa dozrieva v centrálnej nervovej sústave, v rečových a komunikačných zručnostiach, pozornosti, vnímaní a vo svojich mentálnych schopnostiach. (Průcha, Walterová, Mareš, 2003)

Školská zrelosť predstavuje komplex zručností a schopností, dieťa by malo vďaka nim bez väčších problémov vstupovať do školskej záťaže. Záťažou sa nemyslí len zmena dieťaťa a životného prostredia, ale i zmena sociálneho postavenia dieťaťa a presun hlavnej

činnosti hry na učenie (Novotná, Kremličková, 1997). Termín školskej zrelosti je v legislatíve chápaný tak, že dieťa by malo byť telesne a duševne zrelé po dovŕšení šiesteho roku. Dosiachnutie školskej zrelosti je podmienkou na zahájenie povinnej školskej dochádzky. (Půcha, Walterová, Mareš, 2003)

Otázkou školskej zrelosti sa venuje celý rad psychológov. Táto otázka sa objavuje už vo Veľkej didaktike J. A. Komenského. Keby sme chceli Komenského kritéria preložiť do dnešného jazyka, povedali by sme zrejme to, že podmienky na to, aby dieťa úspešne začalo svoju školskú dráhu, sú:

- Dieťa si vo svojom minulom vývoji osvojilo tie návyky a znalosti, ktoré sa od neho očakávali na prahu školskej dochádzky.
- Dieťa v súčasnej dobe má primerane vyvinuté intelektové schopnosti a dostatočne rozvinutú pozornosť.
- Dieťa je motivované k budúcemu sústavnému učeniu v škole. (Langmeier, J., 1998)

Školská zrelosť je charakterizovaná aj ako stav dieťaťa, ktorý zahŕňa jeho sociálnu, zdravotnú, psychickú spôsobilosť. Tiež zahŕňa, ako zvládnuť požiadavky a ako začať školskú dochádzku. Ide tu o výsledok doterajších skúseností dieťa a o výsledok biologického zrenia nervového systému.

Psychológovia školskú zrelosť definujú ako spôsobilosť dieťaťa, ktorú absolvuje pri vyučovaní (Hartl, Hartlová, 2000), kde je potrebné dosiahnuť určité myšlienkové operácie, úroveň reči, sociálne zručnosti, sústredenie, pozornosť. Pocity sebadôvery, neurotizácie alebo regresie, môžu spôsobiť predčasné zaradenie dieťaťa do školy (Kropáčková, J., 2008).

Školská zrelosť sa častokrát uvádza s tromi zložkami:

- fyzická zrelosť
- psychická zrelosť
- sociálna a emocionálna zrelosť. (Kropáčková, J., 2008)

Školská zrelosť vytvára prijateľné predpoklady na zvládnutie rolí školákov. Ide tu o úroveň zrelosti CNS, ktorá sa prejavuje zvýšenou odolnosťou k záťaži, zmenou celkovej reaktivity dieťaťa, schopnosti koncentrácie pozornosti. Zrenie ovplyvňuje i rozvoj senzorickej koordinácie sluchového a zrakového vnímania. Školská úspešnosť závisí i na rozvoji poznávacích schopností, ktoré ovplyvňujú zrenie a učenie. Úroveň autoregulácie závisí od prijateľnej adaptácie na školu. (Vágnerová, M., 2000)

Školská zrelosť sa venuje veľkou pozornosťou šesťročným deťom. Aj keď deti dosahovali tento vek, ukázalo sa, že niektoré šesťročné deti neboli na takom stupni zrelosti, aby mohli nastúpiť na vyučovanie. Nesústredenosť, hravosť, nesamostatnosť sú spoločným znakom týchto deťom. (Zelinková, O., 2001)

V roku 1961 Langmeier zistil, že medzi 264 deťmi, ktoré nastúpili do školy pred dovŕšením 6 rokov, malo 21,4% podpriemerný prospech. Nadpriemerný prospech malo 3,6% deťom. Rolu tu určite nehralo nadanie. Po štyroch rokoch školskej dochádzky bol rozdiel medzi mladšími a staršími deťmi. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Matějček dospel k výsledkom, vďaka ktorým zistil, že medzi 145 žiakmi, ktorí opakovali viackrát ročníky, bolo až 60% tých, čo nastúpili do školy mladší ako 6-roční.

Najväčším problémom však nie je neprospech deťom, ale predovšetkým pocity menejcennosti, negatívny vzťah k vzdelávaniu, znížené sebavedomie a oveľa viac ťažkostí, ktoré negatívne vplývajú na vývoj dieťaťa.

Langmeier zhrňuje poznatky a úvahy zhrnuté do definície školskej zrelosti: Za školskú zrelosť považujeme, stav somato-psycho-sociálneho vývoja dieťaťa:

- je výsledkom úspešného dovŕšenia vývoja celého predchádzajúceho obdobia od útleho detstva a predškolského detstva
- je prevádzaný pocitom šťastia dieťaťa a je vyznačený primeranými psychickými a fyzickými dispozíciami pre požadovaný výkon v škole
- výkon je dobrým predpokladom pre budúce úspešné školské výkony a sociálne zaradenia. (Langmeier, Krejčířová, 1998)

Nezmenené školské zrelosti zostávajú v základných ukazovateľoch. Celá oblasť je veľmi dôležitá pre školskú úspešnosť, a preto sa ďalej rozvíja. V súčasnosti rozlišujeme školskú zrelosť vzťahujúcu na funkcie a školskú pripravenosť. (Zelinková, O., 2001)

Na zvládnutie nárokov, ktoré sú spojené s rolou školáka, je významná aj školská pripravenosť. Dieťa by malo zvládnuť komunikovať prijateľným spôsobom, rešpektovať normy správania a dosiahnuť prijateľné socializačné úrovne. Najväčší význam v socializačnom procese má rodina, ich hodnoty a normy, ktoré dieťa prijíma. Dôležitý v tomto smere je všeobecný postoj ku vzdelaniu, ktorý ovplyvňuje motiváciu dieťaťa ku školskej práci. (Vágnerová, M., 2000)

Školská pripravenosť- v pedagogickej literatúre sa okrem školskej zrelosti objavuje aj pojem školská pripravenosť. Pojem školskej pripravenosti pedagógovia používali a dodnes stále používajú. Tento pojem používajú k vystihnútiu úrovne návykov,

zručností, vedomostí, ktoré by pred vstupom do školy malo dieťa ovládať. Toto dosiahnutie vyjadruje pripravenosť pre školu. (Kořínek, 1975)

Pojem školská pripravenosť prešiel kritickým hodnotením a to zo strany psychológov, ktorí pojem chápali v užšom poňatí. Niektorí súčasní psychológovia i naďalej v odbornej psychologickej literatúre tento pojem chápu ako predpoklad školskej zrelosti. Sú to predpoklady potvrdzujúce školskú zrelosť, teda pripravenosť dieťaťa ku školskej práci i dovŕšenie vývoja v predškolskom období. Ide o vývoj v oblasti telesnej, duševnej a sociálnej.

Školská pripravenosť je tiež chápaná ako aktuálny stav rozvoja osobnosti dieťaťa vo všetkých oblastiach s prihliadnutím na vonkajšie výchovné podmienky i s prihliadnutím k vnútorným vývojovým predpokladom. Školská pripravenosť zahŕňa vyspelosť pracovnú, jazykovú, psychickú, motorickú, emocionálnu, ktoré sú podmienkou pre vplyv prostredia a podmienkou biologického zrenia v organizme. (Kropáčková, J., 2008)

V oblasti čítania a písania sú zachytávané deti, ktoré sú rizikové z hľadiska školského úspechu, a preto sa im venuje zahraničná literatúra. Na základe tejto oblasti sa môžeme stretnúť s pojmami, ako sú zrelosť pre písanie, zrelosť pre matematiku. Môžeme tiež povedať, že schopnosti a zručnosti sú ukazovateľmi zrelosti.

Pri zápise do 1. ročníka existuje celý rad materiálov, ktorý pripravuje učiteľov základných škôl v spolupráci pedagogicko-psychologickými poradňami. Patria sem deti, ktoré majú problémy prehovoriť s rodičmi alebo zahájiť prevedené diagnostiky. V rozvíjajúcom cvičení sa zachytí určitý počet detí, ktoré by mohli mať tieto problémy. Rodičia môžu požiadať pedagogicko-psychologické poradne o posúdenie školskej zrelosti. (Zelinková, O., 2001)

Špecifickým znakom školskej spôsobilosti je, či vie dieťa zvládať požiadavky základnej školy a požiadavky Rámcového programu pre predškolské školy, a preto sa na základe týchto požiadaviek zaoberá otázkou školskej zrelosti alebo pripravenosti. (Třesohlavá, Z., Černá, M., Kňourková, M., 1990)

V poslednej dobe sa termíny, ako sú školská zrelosť a školská pripravenosť používajú súbežne. V kľúčových kompetenciách potrebných k zvládnutiu školských požiadaviek a v kontexte celoživotného učenia, možno nazerať na problematiku školskej zrelosti z iného uhla. (Kropáčková, J., 2008)

Porovnanie školskej zrelosti a školskej pripravenosti podľa Vágnerovej

Školská zrelosť	Školská pripravenosť
má emočnú stabilitu	rešpektovanie hodnotového systému a bežných noriem správania
pozornosť je kvalitnejšia	rešpektovanie zmyslov školského vzdelávania a hodnôt
odolnosť proti záťaži (adaptácia na školský režim)	rešpektovanie rôznej diferenciacie správania a rôznych rolí, ktoré sú s nimi spojené
sluchová diferenciacia	
motorická a senzomotorická koordinácia, manuálna zručnosť, lateralizácia ruky	
koordinácia činností mozgových hemisfér	
vizuálna integrácia a diferenciacia (zrelosť očných pohybov)	
autoregulácia založená na vôli, ktorá je spojená s vedomím povinností	
myslenie na úrovni konkrétnych logických operácií	

1.3 Oblasť školskej spôsobilosti

Od prvákov sa v praxi očakáva súhrn vedomostí a tieto vedomosti overujeme už na zápise. Deti by mali ovládať základné návyky správania v spoločnosti, mali by vedieť, kde bývajú, ako sa volajú a ako sa volá ich otec a matka, mali by sa vedieť predstaviť, poznať podľa obrázku známu rozprávku a prerozprávať ju. Schopnosť sluchovej analýzy

a syntézy dozrieva až v škole, a napriek tomu deti väčšinou odlišujú prvé a posledné písmeno a hlásky v slovách.

U dieťaťa sa rozvíja schopnosť videnia na blízko, a vďaka tomu vie rozlíšiť podobné písmená a obrázky. Pamäť dieťa trénuje napr. pri skladaní puzzle a hraní pexesa. Musí mať zvládnutú hrubú motoriku a tiež dostatočne rozvinutú jemnú motoriku, je to dôležité kvôli tomu, aby dieťa vedelo nakresliť ceruzkou vlnovku a čiaru. Prváci, ktorí nastúpia do školy, väčšinou dokážu počítať do desať a určiť počet cukríkov. Dieťa začína chápať minulosť tesne so spojenou prítomnosťou a vie rozlíšiť, čo bolo včera a čo bude zajtra. Zvyšuje sa tu aj jeho odolnosť voči stresom a jeho emocionálna stabilita. Dieťa oveľa lepšie zvláda záťaž školských nárokov a je vyrovnanejšie. Schopnosť sústredenia najviac ovplyvňuje úspešnosť dieťaťa. (Kreislóvá, Z., 2008)

Základné vedomosti detí:

- vedieť samostatne sa obuť, rozopnúť a pozapínať si gombíky, obliecť sa a zaviazať si šnúrky, samostatne sa najesť a obslúžiť na WC,
- vyslovovať všetky hlásky správne,
- plynule sa vyjadrovať aj v zložitejších vetách,
- vedieť napodobniť tvary písma, geometrické tvary, správne držať písacie potreby, nakresliť postavu so všetkými základnými znakmi, vyfarbiť obrázky, strihať jednoduchý tvar podľa predkreslenej čiary, kresliť tak, aby čiary neboli roztrásené, ale pevné,
- navliekať korálky, modelovať,
- poznať geometrické tvary, základné farby,
- počítať do 10, poznať číslice 1-10,
- vedieť rozprávať obsah krátkej rozprávky a porozumieť tomuto obsahu,
- naučiť sa naspamäť básničky alebo detské pesničky, vysloviť krátke slovo samostatne, po hláskach,
- poznať svoje celé meno, mená členov rodiny, adresu svojho bydliska,
- poznať ročné obdobia, dni v týždni, mesiace v roku,
- vedieť, aké písmeno je na začiatku slova, na konci, prípadne aj vytlieskať slabiky a hlásky,
- rozlišovať, čo je veľa a málo, trochu, viac a čo menej,
- vedieť skákať cez švihadlo preliezať, behať, hádzať loptu a chytať ju, robiť kotrmelce dopredu. (Kuric, J., 1986)

Správanie detí:

- mal by pri hre vydržať alebo pri inej činnosti 15-20 minút,
  - mal by vedieť dokončiť začatú hru / prácu,
  - nemal by si začínať vždy s neustále s niečím novým,
  - mal by si zvyknúť na nové osoby a nové prostredie bez nejakých problémov, čiže neskrývať sa a neplakať,
  - mal by vedieť poďakovať, poprosiť a pozdraviť,
  - mal by vedieť vyjadriť svoje starosti a požiadavky,
  - nemal by byť bojazlivý a plačlivý,
  - mal by sa vedieť hrať s ostatnými deťmi a nestrániť sa,
  - mal by sa v triede správať neagresívne,
  - mal by s deťmi riešiť bitky, spory, hádky a vzdorovitosti,
  - nemal by prejavovať zlozvyky, napr. ohrýzanie nechtov, cmúľanie prstov, časté žmurkanie a pokašliavanie, nemal by sa pomočovať a nezajakávať sa.
- (Kuric, J., 1986)

1.4 Vplyv výchovného prostredia

Nepochybne veľký vplyv na stimulovanie školskej zrelosti má podnetnosť výchovného prostredia. Langmeier (1961) vo svojom výskume zistil, že medzi deťmi a skupinami zo zanedbávajúceho prostredia je celá 1/3 detí školsky nezrelých, medzi deťmi zo stimulujúceho prostredia je len 7% detí školsky nezrelých, a detí z priemerne stimulujúcich rodín je 18,5%.

Deťmi z prostredia detských domovov sa zaoberal Matějček. Jeho výsledky ukázali celkovú nižšiu školskú zrelosť a celkové oneskorenie v telesnom a duševnom vývoji. Po telesnej stránke najvyspelejšie sú deti, ktoré nastúpili do ústavnej starostlivosti a najviac oneskorené deti sú v psychickom vývoji. (Říčan, P., Krejčířová, D., 2006)

2 ZNAKY ŠKOLSKEJ ZRELOSTI A KRITÉRIA

Školskou zrelosťou rozumieme dosiahnutie takého stupňa vo vývoji, aby dieťa bolo schopné zúčastniť sa školského vyučovania. Vyučovanie v našich školách je riadené zamestnanie vo veľkých skupinách. A preto školská zrelosť a jej norma je dosť tvrdá. Prvák musí splňať celý rad znakov školáka, a samozrejme, musí byť rozumovo, citovo a sociálne zrelý. (Švancara, J., 1974)

S čím musíme počítať a aký bude prvák? Detom musíme poskytnúť to, čo potrebujú, pretože pre šesťročné deti sú určité typické znaky, ktoré musíme vziať do úvahy. Charakteristikou mladšieho školského veku sa venuje vývojová psychológia. Prehľad vývojových znakov šesťročných detí uvádzajú V. Krejčová a J. Kargerová (2003, s 30). Pripomeňme si tie najpodstatnejšie znaky a súčasne premýšľajme o tom, ako ide tieto pravidelné zmeny ošetriť a predísť tak niektorým nežiaducim prejavom detí. (Kreislavová, Z., 2008)

2.1 Fyzické a motorické kritériá

Výkon jedinca v škole ovplyvňuje fyzická stránka. Vzťah medzi psychickým a fyzickým životom predstavuje celá rada teórií. Učítelia by nemali prehliadať ťažkosti, ktoré sa často objavujú.

Učítelia by mali dávať pozor na nasledujúce fakty:

- Únavu spôsobuje, nesprávny spôsob sedenia v lavici a tiež pri písaní. Do budúca to má za následok zlé držanie tela čiže hrudník je stlačený, dieťa sa hrbí, má obmedzené pľúcne dýchanie, čo spôsobuje nedostatočné okysličovanie krvi a aj následnú únavu.
- Obdobné príznaky majú všetky začínajúce choroby, prejavujúce sa tým, že dieťa je nesústredené, ospalé, unavené a deti tu majú značné výkyvy vo výkonoch. U detí pozorujeme obdobné správanie s dlhotrvajúcim nachladnutím a nádchou.
- Dieťa od narodenia môže mať nerozpoznané zmyslové poruchy, ktoré sa môžu po čase zhoršovať, dieťa si ich veľakrát neuvedomuje. Prejavuje sa to tým, že nereaguje alebo reaguje na chvenie podlahy, často napodobňuje spolužiakov a otáča sa k nim alebo opisuje od nich. Preto treba informovať a upozorniť rodičov,
- ak je nejaké podozrenie na zmyslové poruchy. Po tomto upozornení a informovaní by malo dieťa navštíviť odborného lekára.

- Alergické ochorenia, časté ochorenia a obdobie pred chorobou sa v chovaní dieťaťa prejavujú obdobne. Dieťa sa nesústreďí, býva unavené je pasívne, má horšie výkony, nesústreďí sa, stráca záujem o aktivity, zo školy sa vracia unavené a znechutené, a preto tieto príčiny môžu spôsobovať výkyvy vo výkonoch.
- Ortopedické vady a chybné držanie tela môžu byť ďalej fixované, predovšetkým nesprávnym sedením v lavici, nesprávnym sedením pri písaní a nedostatočným pohybom, a preto je dieťa viacej unavené.
- Diabetes (cukrovka) spôsobuje zvýšenú unaviteľnosť dieťaťa a tiež môže spôsobiť výkyvy vo výkonoch. Dieťa musí dodržiavať diabetický režim, čiže napíť sa najesť sa, vedieť si aplikovať inzulín, kedy je to treba. Výrazne môžu hladinu cukru ovplyvniť stresové situácie. (Zelinková, O., 2001)

Fyzická zrelosť- v rámci preventívnej prehliadky, fyzickú zrelosť posudzuje predovšetkým školský pediater alebo detský lekár. Okrem telesnej zrelosti sa sledujú i individuálne zvláštnosti organizmu a celková odolnosť. Zohľadňuje sa napríklad váha, výška dieťaťa.

Okolo šiesteho roku sa u dieťaťa uvádza priemerná váha 20 kg a výška 120cm. Pri fyzickej zrelosti sa hodnotí stav ďasien, čiže výmena mliečnych zubov za trvalé. Pri posudzovaní telesnej zrelosti podľa psychológov, pedagógov, i pediatrov nie sú dominantné tieto telesné parametre, samozrejme, ak sa nejedná o dieťa so slabšou telesnou konštrukciou. Vývoj jemnej motoriky sa preukazuje dokončením rastu zápästných kostí. Zmeny telesnej stavby berú pediatri tiež za veľmi dôležitú. Jedným z hlavných ukazovateľov býva postavenie postavy, keď sa predlžujú končatiny a keď sa mení telesná proporcia.

V staršej literatúre sa môžeme stretnúť s pojmom filipínska miera. Ide tu o jednoduchú skúšku telesnej zrelosti, kedy sa sleduje, či sú preťažené dolné končatiny. Ak sa päťročné dieťa snaží zohnúť pravú pažu cez temeno vzpriamenej hlavy a snaží sa dotknúť ľavého ušného laloku, a nedokáže to. V šiestom roku u dieťaťa prebehne premena proporcií postavy, preto daný úkon je úspešný. Ide teda o jednostrannú a orientačnú skúšku, podľa ktorých nemožno rozhodnúť, či je dieťa zrelé na povinnú školskú dochádzku. Existuje veľmi veľa faktorov, ktoré ovplyvňujú školskú zrelosť, a preto si ich musíme uvedomiť. (Kropáčková, J., 2008)

Na vstup do školy nestačí len fyzická pripravenosť, tzn. Výška a váha, ale pripravenosť pracovná, ktorá zahŕňa schopnosti dokončiť začatú prácu, pracovať podľa pokynov učiteľa, sústreďiť sa na vyučovanie a ovládať svoje reakcie. V predškolskom veku

majú byť tieto vlastnosti osvojené, keď sa naučí upratovať si svoje veci a naučí sa podriaďovať pokynom svojich rodičov. Svoje vlastné výkony by malo vedieť správne zhodnotiť. (Kuric, J., 1986)

Fyzický vývoj:

- *Dieťa je plné energie, má veľkú potrebu pohybu.*

Vhodné využitie pracovného priestoru a striedanie činností v priebehu vyučovania poskytuje prirodzený pohyb po triede. Deti rady využívajú pri práci možnosť pohodlne sa usadiť na koberci alebo stáť. Cez prestávky nezabudnime na pohybové aktivity.

- *Lahko sa unavia*

Jednoduché úlohy musia deti bez problémov zvládnuť a vynaložiť značné úsilie. Niekedy sa stane, že neodhadneme zvolený rozsah práce a potom je jednoduchším riešením činnosť zastaviť. K znovuoobnoveniu síl väčšinou deťom stačí krátka relaxácia s využitím zaradenia jednoduchej hry, pesničky s pohybovým doprovodom. Vtedy nastáva pravá chvíľa pre čítanie z vybranej knižky.

- *Má ustálenú preferenciu v používaní pravej alebo ľavej ruky.*

Netreba zabúdať na potreby detí písajúcich ľavou rukou.

- *Zvládajú koordináciu pohybu.*

K rozvoju obratnosti ponúka psychomotorika dostatok možností s využitím netradičného náradia (napr. kolíky, kelímky, noviny, balóny, plachty...).

- *Stále sa rozvíja jemná motorika.* (Kreislóvá, Z., 2008)

2.1.1 Telesný vývin a motorický vývin

Proces zmien psychických, sociálnych, biologických a štruktúry organizmu jedinca, môžeme charakterizovať ako vývin. U každého jedinca prebieha vývin nerovnomerne a individuálne. Vývin závisí to od pohlavia jedinca a od vonkajšieho i vnútorného prostredia. Progresívny proces zmien je nezvratný. Veľmi významný v predškolskom veku je celý psychosomatický vývin dieťaťa.

Telesný vývin - za telesný vývin môžeme považovať proces zmien v organizme človeka, ktorý sa týka všetkých orgánov a orgánových systémov ľudského tela. Prebieha spontánne v ontogenéze človeka. Rôzne faktory a činitele, medzi ktoré patrí pohybový režim, lekárska starostlivosť, výživa, podmienky bývania, dedičný základ, celkový spôsob života, úroveň telesnej výchovy, všeobecne a špecificky tieto zmeny ovplyvňujú. Rast i zvyšovanie hmotnosti sa v predškolskom veku oproti predchádzajúcim vývinovým

obdobiam spomaľuje, zostáva napriek tomu pomerne intenzívny a to oproti neskorším vývinovým obdobiam. (Kasa, J., 2000)

Premenou spôsobené telesné stavby sa v oblasti telesného vývinu zlepšuje koordinácia hrubej a jemnej motoriky a tiež rovnováha, čiže dieťa je vyššie a ľahšie. A preto dieťa môže zvládať zložitejšie pohyby ako sú plávanie, korčuľovanie, jazda na koni, lyžovanie. Jemná motorika vyzrieva vďaka hrubej motorike. Dieťa v tomto období vie prevádzať jemnejšie a presnejšie pohyby, ako sú strihanie nožničkami, maľovanie, navliekanie koráliek, zaviazanie si šnúrok a mašličky na topánkach a modelovanie. (Kropáčková, J., 2008)

Telesný vývoj je vecou lekárskeho posúdenia, ktoré prevádza detský lekár na základe preventívnych prehliadok. Táto preventívna prehliadka sa robí u 5-ročných detí kvôli tomu, aby sa dali prijať určité opatrenia. Z hľadiska telesného stavu a telesného vývoja na jednej strane a sociálnej a psychickej vyspelosti na strane druhej nemusia byť vždy v úplnom súlade a to kvôli tomu, že poznáme deti telesne zdatné, ale aj sociálne a psychicky nezrelé, a oproti tomu deti telesne zdatné, ktoré vyzerajú ako mladšie, avšak sú pre školu zrelé. Preto pri posudzovaní pripravenosti treba nevyhnutne pracovať s detským lekárom, psychológom ale i s inými odborníkmi, ako je logopéd a tiež učiteľky z materskej školy.

Kotulán (1966) skúmal telesnú vyspelosť pri nástupe do školy a jeho adaptáciu v 1. triede. Overil prispôsobenie školskému prostrediu a overil aj to, že školský prospech nesúvisí významne s telesnou výškou a ani s rastovým a kostným vekom. Hetzerová poukazovala na súvislosť medzi dosiahnutím stupňa telesného vývoja dieťaťa a školskej zrelosti. (Řičan, P., Krejčířová, D., a kol. 2006)

Rast sa uskutočňuje za priamej aktívnej účasti prostredia a je z 50- 60% geneticky podmienený. Výživa, sociálne prostredie, úroveň lekárskej starostlivosti a spôsob života vplýva na rast v značnej miere (Houštěk, 1982, podľa: Chromík, Šimonek, Šutka, 1998).

Vo veku troch rokov je pre dieťa charakteristická relatívne veľká hlava a kratšie končatiny a vyskytuje sa to na začiatku predškolského obdobia. Pôrodná výška sa zdvojnásobí oproti aktuálnej výške tela v tomto veku. (Drobný, Drobná, 2004)

Z hľadiska výškových a hmotnostných parametrov je vývin dieťaťa od narodenia približne do štvrtého roku proporcionálny. Toto obdobie sa nazýva aj obdobím prvej plnosti (Chromík, 1998).

V piatich rokoch je vrstva podkožného tuku menšia, nastáva tu zrýchlenie rastu končatín do dĺžky, veľkosť hlavy sa v pomere k telu zmenšuje, preťahuje sa krk, trup je

štíhlejší a rozdeľuje sa na hrudník a brucho. Medzi piatym až siedmym rokom veku dieťaťa sa toto obdobie nazýva prvým obdobím vyťahnutosti. (Drobný, Drobná, 2004)

V telesnom vývine dochádza k postupnému spevňovaniu kostry, ktorá je však aj naďalej veľmi plastická, čo môže spôsobovať jej deformáciu. Kĺbové väzy a púzdra zostávajú ešte nepevné, čo je potrebné brať do úvahy v telesnej výchove, aby nedochádzalo k neprimeranému zaťaženiu tela. Rovnako v tomto období pozorujeme ďalší vývin a zosilnenie svalstva. (Kasa, J., 2000)

Motorický vývin v pohybových prejavoch dieťaťa je zložitý proces. Tento proces závisí od vnútorných zmien vo funkciách organizmu. Výlučne spontánny nie je priebeh pohybového vývinu, pretože vývin motoriky determinujú vývin dieťaťa (morfologické a energetické) a tiež proces motorického učenia a kvalita pohybovej výchovy. Urýchlenie látkovej a energetickej premeny v predškolskom roku zapríčiňuje, že deti v predškolskom veku sú pohyblivé. Z vývinu nervového systému, svalstva, činností jednotlivých orgánov a kostry vyplýva celková pohyblivosť dieťaťa. K deformácii chrbtice môže dôjsť aj vďaka nevhodným cvičeniam. Zakrivenie chrbtice hrá veľmi významnú rolu v pohyblivosti dieťaťa. (Kasa, J., 2000)

Deti predškolského veku sú schopné vykonávať všetky základné lokomočné pohyby. Pre ďalší telesný a funkčný vývin je primárnym stimulátorom spontánna pohybová aktivita, ktorá pôsobí aj na mentálny, duševný, sociálny a psychický vývin dieťaťa. Presné ohraničenie štádií pohybového vývinu je náročné kvôli rozdielnym individuálnym vývinovým predpokladom a tiež rozdielnym spoločenským vývojovým podmienkam. Uvádzame nasledovné špecifické zásady a pravidlá, podľa ktorých prebieha vývin motoriky človeka:

- vývin postupuje od všeobecných k špecifickým pohybom,
- vývin pohybov postupuje od hlavy k nohám - kefalokaudálny zákon,
- vývin pohybov postupuje od hlavnej osi tela k obvodu - proximodistálny zákon,
- vývin postupuje od symetrických k asymetrickým pohybom - kontralaterálna zásada,
- postupuje od cyklických k acyklickým pohybom,
- postupuje od nepocit'ovania k pocit'ovaniu pohybov,
- podlieha stupňovitému učeniu a postupnej kontrole,

- vývin pohybov smeruje k interiorizácii – kontrola a ovládanie spontánnych pohybových reakcií,
- vývin pohybov podlieha procesom vzostupu a zostupu, skladu a rozkladu vo vzťahu ku skorej mladosti a neskorej starobe – zásada asociácie a disociácie syntézy a analýzy,
- prebieha najskôr na báze fylogeneticky starších receptorov pohybu a dotyku, neskôr na báze receptorov sluchu a zraku. (Kasa, J., 1991)

2.1.2 Grafomotorika

Grafomotorika je súbor psychických činností, ktoré jedinec vykonáva pri písaní. Grafomotorika je ovplyvnená úrovňou jemnej a hrubej motoriky, senzomotorikou a pohybovou koordináciou.

Grafomotorika je tiež odborný výraz pre pohyb, ktorý sprevádza písanie. (Šalingová, I., 2008/2009, s. 16)

Vývoj grafomotoriky: dvoj- až trojročné deti majú jemnejšie, koordinovanejšie pohyby pri kreslení, formy sú rozmanitejšie, zo začiatku sú síce hranaté, ale potom sú kľukaté. Intenzívne čmáranie začína používaním prvých prvkov písma, a preto je tu začiatok zdôrazňovania. Deti v tomto veku vedia bez problémov listovať knihy.

Tri a štyri a polročné deti sa v tomto období prejavujú s pravidelnejšími pohybmi pri kreslení. Tvarové variácie sa zlepšujú. Vyvíja sa tu aj priečny úchop s natiahnutým ukazovákom. Orientované pohyby môžu používať určitým smerom. Na základe toho tu vznikajú orientované tvary, avšak zvyknú sa tu objavovať zmeny. Diferencovanejšie sú korektúry a línie, dieťa môže skladať papier. Deti udržia ceruzku v rukách, vedia nakresliť kruhy hoci najskôr sú otvorené ale neskôršie, ako sa deti zdokonaľujú sú zatvorené. Deti v tomto veku začínajú pomenovávať obrázky, dokážu tiež vymaľovať kruh.

Keď deti dosiahnu štyri a pol roka až päť, rozšíri sa im rozmanitosť foriem. Zmysel tu dávajú grafické formy, pretože sú usporiadané. Deti v tomto veku vedia uchopiť štetec. Dokážu spojiť dva body s čiarou. Od piatich rokov sú tu možné zmeny a to pri smere pohybu ceruzkou. Deti tu dokážu nakresliť kríž. Pohyby u detí sú pravidelné alebo nepretržité, ale môže sa stať, že pohyby sa vracajú naspäť.

V piatich až siedmich rokoch deti vedia samostatne namaľovať veľké postavy a obkresľovať. V tomto veku deti kreslia so správne uchopenou ceruzkou. Postava, ktorú deti nakreslia má aspoň desať detailov.

V šiestich až siedmich rokoch deti vedia písať a kresliť v jednej línii. (Looserová, A. C., Piekertová, N., Dienerová, G. 2001)

Vyhodnotiť jednotlivé grafomotorické prvky môžeme často zo spontánnej kresby. Je taktiež možné použiť pracovný list s daným prvkom alebo tvar dieťaťu predkresliť. Tvary predkresľujeme vo veľkosti primeraného veku.

Sledujeme:

- Návyky pri kreslení.
- Držanie ceruzky.
- Všimame si, ako dieťa drží písacie náčinie, či je navodený štipkový úchop.
- Postavenie ruky.
- Sledujeme, či sa ruka nadmerne nevyvracia v zápästí, či pohyb paže vychádza z veľkých kĺbov.
- Uvoľnenie ruky, tlak na podložku.
- Vyhodnocujeme, či dieťa kreslí s primeraným tlakom, či tlak nie je príliš silný alebo naopak slabý.
- Plynulosť ťahu.
- Sledujeme, ako je čiara vedená, či plynule alebo s prerušovanou líniou, či je línia rovná alebo kostrbatá.

Všimame si i ďalšie prípadné nápadnosti, zvláštnosti pri kreslení. (Bednářová, J., Šmardová, V., 2007)

2.1.3 Vek

Hlavným a rozhodujúcim kritériom pre prijímanie do prvej triedy je vek. Táto veková hranica v našom školstve má už storočnú tradíciu, a preto ju považujeme za vyhovujúcu. Väčšina šesťročných detí vyhovuje elementárnym požiadavkám učiva a vie sa vyrovnáť s novou sociálnou situáciou a tiež s novým spôsobom zamestnania. (Švancara, J., 1974)

Deti v deň nástupu majú 6 rokov, a preto v súlade so zákonom, sú to deti narodené do 31. augusta. Musíme povedať, že čím viac sa blížia k tomuto veku, tým väčšia opatrnosť a pozornosť tu pri deťoch musí byť. (Budíková, J., 2004)

2.1.4 Rozdiel medzi dievčatami a chlapcami

Langmeier a Matejček (1974) hovorili o tom, že u chlapcov v predškolskom veku je sociálne vyspievanie menej vyrovnanéjšie a pomalšie, a preto bývajú v škole

označovaní ako nezrelí. Chlapci sú zraniteľnejší v najrôznejších nepriaznivých vplyvoch a psychologicky a biologicky sú krehkejší.

Marková a Vitovská hovorili o tom, že chlapci sú menej školsky zrelí a to dokonca nie kvôli nižším výsledkom vo výkonových skúškach, ale je to kvôli nižšej zrelosti pracovnej a sociálnej. A preto chlapci ako skupina sa javia o štvrt' roku pozadu oproti dievčatám. (Říčan, P., Krejčířová, D., 2006)

Mamičky dievčat, by sa určite potešili, keby sa im potvrdila ich vlastná skúsenosť, že dievčatá sa učia v škole lepšie. Vlastnú skúsenosť mamičiek môžeme potvrdiť štatistikami školského prospechu.

Na prvý pohľad je rozdiel medzi dievčatami a chlapcami zřejmý. Štatistický výpočet potvrdzuje, že tento úkaz sa nemýli, dievčatá dosahujú také známky už v prvom polroku, ktoré spĺňajú kritéria školy. Preto táto známka ukazuje a potvrdzuje, úspešný štart, školskú zrelosť dieťaťa, dobré prispôsobenie začiatočným požiadavkám, a samozrejme, osvojenie si zručností a znalostí elementárneho učiva.

Podľa matematickostatistického overenia tu je rozdiel menej významný, než pri polročnom prospechu. Polročný prospech ukazuje to, že dosahovanie jednotiek u dievčat nie je tak dôležité ako v školskej zrelosti chlapcov. Rozdiely medzi chlapcami a dievčatami vidieť na konci prvého ročníka.

Významný rozdiel podľa pohlavia sa ukazuje v zamestnaniach, v ktorých sa uplatňujú senzomotorické koordinácie, niektoré formy chovania, manuálne zručnosti, ktoré sa vo výsledku nejakej činnosti prejaví ako starostlivé prevedenie. A preto môžeme povedať, že vo väčšine prvých tried učia ženy a tie si utvárajú na pracovných a výtvarných predmetoch svoj vlastný názor, na základe toho tieto predmety si upravujú podľa dievčenskej časti triedy. Je to len z dôsledkov feminizácie, ktoré sa dejú v učiteľskom stave. Celý rad ďalších názorov vzniká neskôršie, napríklad za niekoľko rokov, a väčšina z nich sa vyskytne ako psychologický a sociálny problém.

Psychickú prevahu dievčat nemôžeme poprieť, pretože u šesťročných dievčat a chlapcov je veľmi mnoho rozdielov, napr. pri duševných výkonoch a prejavoch. Aj keď je síce pravda, že vždy, aj keď nie štatisticky, sa vyzdvihujú dievčatá oproti chlapcom, pretože o nich nie je zmienka. Preto by malo platiť, že dievčatá by mali byť v predstihu zo stránky psychického vývoja oproti chlapcom, a tiež by mali dosahovať školské požiadavky. Toto všetko sa deje na konci predškolského veku a na začiatku školskej dochádzky. Rozdiel je aj v rozumovom vývoji oboch pohlaví - opäť tu dominujú dievčatá, čo sa týka myslenia a intelektu. (Jirásek, J., 1966)

2.2 Psychické kritériá

Psychická zrelosť je podmienená zrením organizmu a zahrňuje celý rad aspektov. Okolo piateho roku vrcholí diferenciácia mozgovej kôry. V siedmom roku sa definitívne upravuje veľkosť mozgových lalokov. Pre najvyššie funkcie a pre vyššie nervové činnosti je daný štrukturálny základ. Nie je dôležité, aký veľký je mozog, teda nie je dôležité koľko sivej farby v mozgu dieťa má, ale ako ho dokáže využiť. Veľký význam predškolskej výchovy zdôvodňujú neurologické poznatky.

Psychická zrelosť je chápaná ako určitá úroveň dosiahnutých procesov:

- Vnímanie detailov vedie k prechodu od globálneho k diferencovanému vnímaniu, to znamená, že dieťa rozlišuje tvar, veľkosť, smer obrázku a čo je najdôležitejšie rozlišuje b, d, m, n, p, q.
- Rozvoj analyticko-syntetickej činnosti, dieťa vie sluchovo rozlíšiť hlásku na začiatku slova a neskoršie aj na konci, a od tejto hlásky vie utvoriť slovo.
- Zámerné zapamätávanie vzniká vďaka zvyšovaniu kapacity pamäti. Dieťa si vie v tomto období zapamätať slogany z reklamy, ktoré ho zaujali, alebo si vie zapamätať dlhú básničku.
- Dieťa neplní subjektívny pohľad, nevzťahuje okolnosti ku svojej osobe, dieťa neposudzuje podľa svojho zorného uhla, v myslení dieťa sa odpútava od egocentrizmu. Dieťa mladšieho školského veku si zakryje oči s domienkou, že ho nikto nevidí, ale deti školsky zrelé si musia uvedomiť, že môžu byť ostatnými videné, aj keď ony samy ich nevidia.
- V oblasti myslenia je odpútanie od magickosti. V myslení si dieťa vypomáha fantáziou od prezentizmu, na aktuálnu prítomnosť viaže dieťa okolnosti, i fenomenizmu, dieťa tu má zafixovanú určitú predstavu o svete, čiže všetko je také ako vyzerá.
- S realistickejším postojom na svet prechádza od názorného myslenia k logickému.
- Vyskytuje sa tu gramaticky správna reč, bohatá slovná zásoba a to bez vážnejších porúch výslovnosti. Dieťa v tomto období vie vybaviť odkaz, je schopné rozprávať vo vetách.
- Vypelá grafomotorika, kresba je tu už s detailmi, napodobňuje tu písmená a geometrické tvary, správne drží ceruzku, zobrazuje figurálne kresby. (Kropáčková, J., 2008)

2.2.1 Zrelosť kognitívnych funkcií

Kognitívna zrelosť dieťaťa pre vstup do školy súvisí s rozvojom jeho poznávacích procesov. Pod vplyvom učebných činností ustupuje subjektívny pohľad na okolitý svet. Poznávané javy žiak začína analyzovať a porovnávať. A však znamená to, že sa vyvíja analytické myslenie, ktoré je charakterizované Piagetom, a to ako etapa operačného konkrétneho myslenia. Postupne si deti osvojujú logické postupy, akou je inklúzia, ktorá znamená, že dieťa chápe zaradenie určitej triedy. Teda dieťa vie, že pomaranče, slivky, jablká sú ovocie. Dieťa vie triediť podľa viacerých znakov, napríklad podľa farby a veľkosti vie rozdeliť kocky. Postupne dieťa chápe trvalosť znakov, vie že keď prelejeme z užšieho pohára vodu do širšieho, nič sa nestane. Časté detské argumentácie sú: „je to rovnaká voda“ (rovnakosť), „jedna je široká druhá je úzka“ (kompenzácia), „môžeme vodu naliat späť, a tak to uvidíme“ (reverzibilita). Pri osvojovaní nových pojmov je veľmi dôležité metodické vedenie učiteľov a vlastná činnosť detí. Učením sa rozvíjajú logické operácie, žiak sa učí pomocou učiteľa uvažovať určitým spôsobom.

Moderné vyučovanie by malo brať ohľad na rozvoj divergentného myslenia, teda vymýšľať a hľadať spôsob riešenia tohto problému tak, ako to dieťa robí v hre alebo pri kreslení. Žiaci v tomto veku často využívajú stratégiu učenia napodobňovaním, dedukciou a omylom. Školák preto opúšťa subjektívny, egocentrický postoj k svetu. Dieťa zaujíma realistickejší, objektívnejší postoj voči sebe samému, ľuďom a k veciam.

Vývoj myslenia obohacuje reč dieťaťa. Do školy dieťa prichádza s praktickou znalosťou gramatickej stavby materinského jazyka. Rečový prejav sa v začiatkových triedach po obsahovej a formálnej stránke zdokonaľuje, obohacuje sa tu aj slovná zásoba, dieťa pozná rozdiel medzi spisovnou rečou a dialektom a zlepšuje sa v artikulácii. Rozvoj reči súvisí s rozvojom detí aktívne komunikovať a tiež s vyučovaním materinského jazyka. Ak sú nedostatky v rečovom prejave, môže sa to odzrkadliť pri budúcej školskej úspešnosti žiaka, ale aj pri adaptácii žiakov na školu. A preto mnohé rodiny môžu ponúknuť deťom kvalitnejší jazykový model, teda rodiny z odlišných etník alebo so slabším sociokultúrnym statusom, a o to závažnejšie problémy sa ukazujú pri potrebe jazykovej stimulácie v začiatkových triedach. (Kolláriková, Z., Pupala, B., 2001)

Kognitívny vývoj:

- Z budúcnosti začína chápať časové pojmy.
- Má predstavu o čase.
- Chápanie kolobehu životných dejov rastie.
- Uvedomuje si rozmery i množstvo.

- Podľa znakov a vlastností triedi predmety.
- Doba sústredenia sa na činnosť rastie.
- Pred spoločnou a samostatnou prácou učíme deti rozlišovať čas. Deti sa neobídu bez komunikácie pri skupinovej činnosti. Je nutné tolerovať určitú hladinu hluku, pretože pri samostatnej práci dbáme na pokoj v triede.
- Dieťa v kognitívnom vývoji je veľmi zvedavé a rado kladie otázky. Deťom dávame priestor, aby sa mohli pýtať svojich rovesníkov. Otázky sa môžu týkať preberaného učiva alebo ich života. Otázku navrhne učiteľ a deti hľadajú na ňu odpoveď: Akú knižku máš najradšej? Ako prežiješ dnešné dopoludnie? Aký darček ti urobil radosť? Čo si robila cez víkend?
- Deti sa učia hodnotiť získané informácie, hodnotiť ich a prezentovať ich, ale taktiež sa bližšie spoznávajú.
- Nehľadajme hneď odpoveď pokiaľ sa pýtajú deti, ale dajme možnosť ostatným deťom: Má niekto nejaký nápad? Kto nám to vysvetlí?
- Má záujem v manipulačných a stolných hrách, teda má rado nové hry.
- Existujú hry, ktoré sa deťom nikdy nezunujú. V menších skupinkách môžu hrať deti niektoré hrové činnosti, a tak sa aktívne zapojiť. Skvelou ponukou aktivít sú manipulačné hry a to pre „rýchliky“, ale môžu sa stať tiež obľúbenou činnosťou pri skupinovej práci. Hry by mali byť odložené na stálom mieste, najlepšie na označenom papieri.
- Rovnako ako výsledný produkt je ťažší i samotný proces tvorby.
- Podobne je to s prácou v skupine, ktorú si deti užívajú a prinášajú im radosť.
- Dieťa zahajuje viac činností, než je schopné dokončiť.
- Rozsahom i obtiažnosťou sa môžu líšiť podľa individuálnych potrieb, a preto trvajme na ich dokončení.
- To, čo sa naučilo, s radosťou opakuje
- Radosť mu prinášajú rovnaké typy úloh a zadania, pretože je v nich úspešné.
- Je schopné učiť sa mechaniky.
- Rado pracuje vo svojom vlastnom tempe i samostatne.
- Pravidelnou súčasťou dňa sa stane prvý školský deň skôr, ako ho zakončíme.
- Rado veci rozoberá, a preto zisťuje ako veci fungujú.
- Prostredníctvom objavovania sa najlepšie učí.
- Jeho myslenie je konkrétne.

- Poskytujeme deťom dostatok materiálu pre manipulačné názorné činnosti, ktoré sú pre ne pri učení potrebné. (Kreisllová, Z., 2009)

2.2.2 Vnímanie

Vnímanie, túto charakteristickú vlastnosť u malých detí, popísal J. A. Komenský. Deťom sa podáva všetko vo všeobecnom neusporiadanom obryse, prejavuje sa to, keď deti pozorujú, čo vidia, počujú, chutnajú, chytajú niečo ale nerozlišujú, či je to presnejšie, rozlišujú to neskôršie. V raných stupňoch detského vývoja je vnímanie bezprostredne spojené s motorikou a je jednou z častí celkového zmyslového motorického procesu. Až postupne sa stáva celkovým vývojom a rastom vnímania a zároveň sa osamostatňuje a zbavuje sa spojenia s motorikou, o čom svedčia dlhodobé výskumy a sledovania. (Třesohlavá, Z., Černá, M., Kňourková, M., 1990)

Na začiatku školského učenia má vnímanie prvoradý význam, je zdrojom skúseností a základom poznávania. Postupne sa vnímanie stáva diferencovanejšie. Dieťa analyzuje celok na časti a vďaka tomu rastie schopnosť pozorovania. Deti zrakovo vnímajú celok ako súbor detailov, a preto si uvedomujú, aké sú medzi nimi rozdiely. Rýchlejšie sa rozvíja sluchové vnímanie a to kvôli častejšej stimulácii v predškolskom veku. Zrelosť sluchového a zrakového rozlišovania je dôležitá pre vyučovanie čítania a písania. (Kollariková, Z., Pupala, B., 2001)

S motorikou veľmi súvisí vnímanie a nezáleží to len od diagnostiky, ale aj od samostatného vývoja dieťaťa. Súvisí aj s aktívnou úrovňou organizmu. Pre psychológa, ktorý pracuje na diagnostických problémoch, je veľmi dôležité uvedomiť si vzťah medzi úrovňou aktivácie a zapojovacími schopnosťami mozgovej kôry. (Švancara, J., 1974)

2.2.3 Rozumové poznávanie

O analytické myslenie sa začína opierať rozumové poznávanie. Rozumové poznávanie deťom umožňuje lepšie sa orientovať vo svete okolo neho v obrazoch, tvaroch, dejoch. Lepšie postihuje rozdiely a podobnosti a dieťa lepšie začína chápať súvislosti a vzťahy. Známejšou sa stáva pamäť, aj keď ešte stále prevažne mechanická. Dieťa tu začína byť schopné zobchádzať s názorným materiálom v kategórii poradia, príčinnosti, množstva a následnosti. Toto všetko je veľmi dôležité pri učení matematiky. Zámejšia a trvalejšia sa stáva pamäť aj napriek tomu, že doteraz bola skôr mechanická ako logická.

V oblasti rozumovej teda aj poznávacej, vyjadrovacej reality považujeme za dôležité:

- rozdielne vnímanie (percepčná zrelosť), je zámernou koncentráciou pozornosti;

- analytické myslenie typických znakov a vzťahov medzi javmi, schopnosť reprodukcie predlohy;
- ku skutočnosti sa prejavuje racionálny prístup, vzniká tu oslabenie významu fantázie;
- deti v tejto oblasti majú záujem o zamestnanie s cieľom, logické zapamätávanie si - vie, že výsledok sa dá dosiahnuť len usilovnou činnosťou;
- deti majú záujem o nové poznatky;
- ovládanie odpočúvanej hovorovej reči a schopnosť chápania symbolov;
- rozvinutie jemnej motoriky ruky a vizuomotorickej koordinácie. (Švancara, J., 1974)

2.2.4 Vývin reči

Jedným z najúžasnejších a najdôležitejších momentov v rámci ontogenézy je vývin reči. Začína novorodeneckým krokom, ktorý nie je, resp. nemusí byť, prejavom nespokojnosti chýbania niečoho. Zvukové prejavy slúžia k uspokojovaniu základných potrieb, dieťa nimi spolu s rečou tela dáva najavo spokojnosť či nespokojnosť. Postupne sa reč stáva prostriedkom komunikácie, nástrojom myslenia, spolupráce a zároveň usmerňovaním sociálnych interakcií. Reč a myslenie sa okolo dvoch rokov začínajú prekrývať, vzájomne sa ovplyvňujú. Postupne sa reč stáva intelektuálnou a myslenie verbálnym. Obdobie do šiestich až siedmich rokov je zásadným obdobím pre vývoj reči. Najprudšie tempo je do troch až štyroch rokov. (Bednárová, J., Šmardová, V., 2007)

Rodičia môžu od útleho veku ovplyvniť správny a včasný vývoj reči tým, že vždy a za všetkých okolností s dieťaťom správne hovoria, a preto sa stávajú dobrými hovoriacimi vzormi. Po druhom roku života si môžeme všimnúť, že dieťa začne zrýchlene dýchať a reč sa stáva obtiažne zrozumiteľnou. To sa stáva, keď sa reč rozvíja a keď majú deti tendenciu niečo rýchlo oznámiť. (Třesohlavá, Z, Černá, M., Kňourková, M., 1990)

Ideálne je, keď dieťa nastupuje do školy s dobrou výslovnosťou. Včas by sme preto mali zahájiť logopedickú starostlivosť. Je dôležité, aby dieťa v školskej výučbe vedelo dobre ovládať mäkkene a sykavky. Keď dieťa píše tak, ako počuje, prejavia sa nedostatky v čítaní a písaní. Miesto zima píše sima a tiež vynecháva mäkkene, napr., tesím sa“ namiesto teším sa, alebo sa stáva, že píše „y“ namiesto „i“, napr. tycho, nykto.

Do siedmich rokov pokračuje vývoj reči, tu sa uzatvárajú a fixujú návyky. Po nástupe do školy sa občas stáva, že niektoré deti nemajú osvojenú hlásku „r“. Trochu času

zostáva na začiatku školskej dochádzky na docvičenie hlások, ktoré deti ešte tak dobre neovládajú.

So základným pohybom a miestom tvorenia súvisí hláska „L“, ktorá súvisí s hláskou „R“. Písmeno „L“ by malo mať dieťa osvojené pred nástupom do školy kvôli tomu, že táto hláska je ľahká na vyslovovanie a je zaradená do učebného plánu medzi prvými. Ak dieťa malo problémy vo vývoji reči aj vo výslovnosti, ide tu o dlhodobú prácu logopéda. (Kropásková, J., 2008)

2.3 Citová a sociálna zrelosť

K citovej zrelosti patrí aj sociálna zrelosť. Dieťa, ktoré je úplne spôsobilé do školy, sa vie na pár hodín odlúčiť od matky a dokáže sa podriadiť autorite doteraz neznámej učiteľky. K tomu by mala patriť už aj jeho ochota a dôvera k spolupráci.

Podmienkou adaptácie je začleniť dieťa do skupiny vrstovníkov, a preto sa treba deťom prispôbovať a brať na ne ohľad. Môže sa stať, že učiteľ sa dostane do súťaže s deťmi a nemusí v nich dopadnúť najlepšie, ale predovšetkým sa dieťa učí k spolupráci a vzájomnej pomoci. Tieto predpoklady sa prejavujú pred nástupom do školy, a to pri plnení malých úloh a pri spoločnej hre s úlohami. (Říčan, P., Krejčířová, D., 2006)

Citová zrelosť

K znakom citovej zložky školskej zrelosti patrí:

- Lepšia emocionálna stabilita.
- Pri motivovaní školského zamestnania využitie citovej kapacity. (Švancara, J., 1974)

Pod sociálnou zrelosťou rozumieme:

- potrebu dieťaťa stýkať sa s deťmi,
- podriaďovať sa záujmom detských skupín,
- vedieť prevziať sociálne role školáka v sociálnej situácii školského vyučovania. (Švancara, J., 1974)

Sociálna zrelosť

- Napodobňuje a prijíma autoritu dospelého. Buďme deťom tým najlepším vzorom! Deti prijímajú naše spôsoby a jednanie riešenia situácií.
- Túžia byť milované.
- Deti majú zmysel pre humor.
- Veci berie vážne a k práci pristupuje svedomito. Oceňujeme snahu a úsilie pri hodnotení práce.

- Snaží sa vždy o niečo viac, než mu na to stačia schopnosti, často sa preceňuje.
- Potrebuje podporu i povzbudenie. *Nech sa vám práca darí! Verím vám! Držím vám palce! Určite to zvládnete!*
- V individuálnych činnostiach má záľubu.
- Ku hre potrebuje partnerov.
- Kamarátov si vyberá samo.
- Radšej a s radosťou spolupracuje v menších skupinkách.
- V skupine sa snaží presadiť svoje názory, je dominantný až panovačne.
- Dieťa preferuje aktivity založené na pridelených úlohách a dopredu stanovených pravidiel najmä pri skupinovej práci.
- Nerád prehráva a dieťa má potrebu byť prvé. (Kreislóvá, Z., 2009)

2.4 Emocionálna zrelosť

Dieťa by malo byť emocionálne stabilné, odolné voči frustrácii, prípadnému neúspechu. Malo by vedieť primerane kontrolovať svoje city, svoje správanie. Nebyť impulzívne, citovo labilné, plačlivé alebo naopak, agresívne a vzdorovité.

Emocionálna zrelosť

- Dieťa rozlišuje dobro a zlo.
- Vyžaduje dodržiavanie pravidiel a rozvíja zmysel pre „fair play“.
- Začína si ovládať svoje emócie.
- Občas má tendenciu žalovať, ale vníma pocity ostatných.
- Jeho spory nie sú dlhodobé a často sa háda.
- Má obrovskú schopnosť prežívať radosť.
- Dieťa miluje prekvapenia. Každodenným rituálom sa môžu stať prekvapenia. Deti ich môžu objaviť v obálke, v rannom liste, v škatuli, kufríku, v knižke. Prekvapenia môžu byť ukryté v triede.
- Väčšinou je schopné odlúčiť sa od rodiny. (Kropáčková, J., 2008)

2.5 Pracovná zrelosť

Do školskej zrelosti býva zahrnutá i pracovná zrelosť. Dieťa prejavuje o hru stále záujem, ale začína sa tu zaujímať o činnosti, ktoré sa podobajú školským úlohám. Aktivita a schopnosť udržať dlhšiu dobu pozornosť, zúčastnenie sa na riadenej činnosti a samostatnosť, patria ku ďalším charakteristikám pracovnej zrelosti. (Kropáčková, J., 2008)

Dieťa sa považuje za školsky zrelé, ak vie rozlíšiť hru od povinností a zadanú úlohu sa snaží dokončiť aj vtedy, keď sa objavia prekážky. Dokáže prijať daný program vyučovacieho dňa a tiež sa vie podriadiť rytmu vyučovacích hodín. Pre dieťa je dôležitá schopnosť sebariadenia, musí zameriavať pozornosť žiaducim smerom i k podnetom a ďalej musí vedieť kontrolovať okamžité impulzy a nápady .

K pracovnej zrelosti patrí psychomotorické tempo. Školsky zrelé deti sú schopné vynaložiť za určitý čas 5 až 10 minút úmyselnú i zámernú pozornosť, ktorú venuje podnetom. Pre dieťa svojím charakterom nie sú lákavé, ale sú pre neho označené ako lákavé. (Řičan, P., Krejčířová, D., 2006)

3 ŠKOLSKÁ NEZRELOST'

Vyplynú tu negatívne znaky školskej nezrelosti, čo spôsobuje, že môžu postihnúť jednu alebo viacej oblastí týkajúcich sa špeciálnych a čiastkových aspektov školskej pripravenosti.

Dieťa označíme za nezrelé, keď trpí čiastkovým oslabením vo vývoji niektorých psychických schopností a funkcií, pričom jeho rozumová úroveň zodpovedá širšej norme, teda nie je nižšia ako ľahký podpriemer. Ak je dieťa výrazne podpriemerné, nepôjde tu len o školskú nezrelosť, a preto tu vzniká otázka, či odklad školskej dochádzky by bol správny. V tejto oblasti pôjde o zaradenie dieťaťa do špeciálnej školy na základe posúdenia školského zlyhania a z neho plynúca trauma dieťaťa. Rodičia nebývajú nadšení, keď ich dieťa je zaradené do špeciálnej školy, pokiaľ sa o problémoch detí sami nedozvedia a nepresvedčia. Osvedčuje sa tu skôr dôvod zaradenia detí do základnej školy.

Školy, ktoré sú naklonené deťom a moderným poznatkom, dokážu pre deti vytvoriť vhodné podmienky. Podľa individuálneho programu býva zostavená pomoc (Mettrin, 1995).

Do skupiny nezrelých môžeme zahrnúť deti výbušné, vzdorovité, impulzívne, deti, ktoré odbiehajú od úlohy ku hre, ktorú by si najradšej určovali samy, ale aj deti príliš bláznivé, plačlivé, neporiadne, nekomunikujúce, príliš utiahnuté do seba, prudké, zle nadväzujúce kontakt, nesamostané, závislé, ťažkopádne a tiež deti so sklonom k negativizmu.

Tieto všetky deti potrebujú zámernú pozornosť, a to kvôli tomu, aby sa objasnili príčina vzniknutého problému.

Všeobecnejšie príčiny školskej nezrelosti môžeme rozdeliť do týchto kategórií (Jirásek, Tichá, 1968) :

- nedostatky v zdravotnom stave a v somatickom vývoji,
- znížená inteligencia a oneskorený mentálny vývin,
- nerovnomerný vývoj, oslabenie čiastkových funkcií a schopností, napríklad pri oslabení potrebných funkcií pri zvládnutí čítania a písania,
- neurotické rysy, symptómy, neurotický povahový vývoj,
- nedostatky vo výchovnom prostredí a pôsobenie na dieťa. (Říčan, P., Krejčířová, D., 2006)

Príčiny školskej nezrelosti – v oblastiach činiteľov školskej zrelosti nachádzame i príčiny nezrelosti, väčšinou nepôsobia izolovane v rôznych spojeniach.

Môžeme ich rozdeliť do piatich bodov:

1. Nedostatky vo výchovnom prostredí a pôsobení.
2. Nedostatky v somatickom vývoji.
3. Neurotický povahový vývoj.
4. Ranné poškodenie CNS.
5. Výrazne podpriemerný intelekt až oligofrenia.

Nie všetky prípady s podpriemerným testovacím výsledkom je možno zhrnúť pod pojem nezrelosť. Preto hovoríme o nezrelosti vo vlastnom slova zmysle, čiže o nedosiahnutej spôsobilosti pre školu. Proces zrenia bol z rôznych dôvodov spomalený a aj dočasne zastavený.

O nespôsobilosti detí v procese zrenia prebieha anomálne psychická štruktúra dieťaťa, dieťa nikdy nedosiahne kvality a proporcie, ktoré predstavujú normu pre zrelé šesťročné deti.

Za nespôsobilosť pre školskú dochádzku v normálnej škole považujeme globálny defekt intelektu, to znamená, že to môže byť slabomyslenosť, ktorá je komplikovaná s inými nežiaducimi okolnosťami, ku ktorým patrí telesná slabosť, primitívne rodinné prostredie. Radíme sem aj psychické zaostávanie detí s chorobnou vadou, takýto pacient je izolovaný od normálneho vývoja alebo nie je schopný tieto podmienky využiť, a preto sa pacient prejavuje s obmedzenými možnosťami pohybu, prežíva stavy úzkosti, rýchlo sa unaví a má depresie.

Trvalý nedostatok majú školské obtiaže na báze postinfekčných a skorých poškodení CNS. Prejavujú sa v duševných schopnostiach zlou koncentráciou pozornosti, psychickým nepokojom a zníženou adaptáciou v roli školáka.

Neurotické dieťa a dieťa so znakmi ľahkej detskej enfalopatie je síce schopné rozumovo zvládnuť učivo, ale stáva sa, že zlyháva, pretože nepodáva vyvážený a veľký výkon. (Švancara, J., 1974)

3.1 Prípravné a nulté ročníky

Podľa § 2, písmena „k“ zákona č. 245/2008 Z. z.

„Prípravný ročník je určený pre žiakov podľa § 2 písm. k), ktorí k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť a nie je u nich predpoklad zvládnutia prvého ročníka základnej školy so vzdelávacím programom podľa § 95 ods. 1 písm. b). Absolvovanie prípravného ročníka sa považuje za prvý rok plnenia povinnej školskej dochádzky.

Na dovysvetlenie, týka sa detí podľa §2 odstavce k):

"k) dieťaťom so zdravotným znevýhodnením alebo dieťa so zdravotným postihnutím, dieťa choré alebo zdravotne oslabené alebo žiak chorý alebo zdravotne oslabený, dieťa s vývinovými poruchami, dieťa s poruchou správania alebo žiak s poruchou správania." (Zákon č. 245/2008 Z. z.)

Podstata výchovno-vzdelávacieho procesu spočíva v tom, že žiaci plnia učebné osnovy prvého ročníka ZŠ, a to počas dvoch rokov školskej dochádzky v kombinácii s celodenným výchovným pôsobením, cvičeniami na rozvoj poznávacích a mimopoznávacích funkcií a akceleračných programov.

Deti, ktoré prípravný ročník navštevujú, sú väčšinou z prostredia chudobného na podnety pre primeraný somatologický, mentálny, emocionálny a sociálny vývin a tiež z rodín s nízkou kultúrnou a sociálnou úrovňou, čím vznikajú veľké problémy prispôbiť sa požiadavkám, predpokladom a nárokom školy.

Prípravný ročník je svojou organizáciou a obsahom vyučovania prispôbený schopnostiam žiakov v jednotlivých oblastiach, a to v oblasti grafomotorickej, komunikačnej, v oblasti hygienických návykov, v oblasti pracovnej a kultúrno-spoločenskej.

Učivo prvého ročníka v prípravnom ročníku je rozdelené na dva roky a plní sa tu časť učebných osnov 1. ročníka ZŠ.

V prípravnom ročníku sa kladie hlavný dôraz na:

- *Rozvoj reči, komunikačných a jazykových schopností.* Väčšina detí prichádza do školy s chudobnou slovnou zásobou, bez znalostí vyučovacieho jazyka a ich vyjadrovacie schopnosti sú obmedzené.
- *Rozvoj jemnej motoriky a prejavov, grafomotorických schopností.* Táto oblasť býva u žiakov veľmi zanedbávaná. Dieťa sa v škole po prvýkrát stretáva s ceruzkou, s perom, pastelkou a nástrojom na grafický prejav.
- *Rozvoj poznávacích psychických procesov.* Patrí sem aj rozvoj sluchového a zrakového vnímania, úmyselnej pozornosti, slovného a názorového myslenia a pamäti.
- *Rozvoj sociálnej a emocionálnej zrelosti.* Deti v tomto rozvoji musia mať vyvinutú schopnosť, primerane komunikovať s vrstovníkmi i dospelými a nadväzovať kontakt s nimi a tiež schopnosť relatívnej citovej nezávislosti na rodičoch, ustálenosť citových prejavov a nálad, schopnosť ovládať momentálno-impulzívne potreby a túžby, podriaďiť sa požiadavkám výučby a školy.

- *Rozvoj poznávacích záujmov.* V tomto rozvoji by deti mali ukazovať radosť z poznávania a dosiahnutia poznávacej aktivity a mali by mať záujem o nové poznávacie aktivity.
- *Rozvoj sebaobslužných a pracovných návykov.* V tejto oblasti je veľmi dôležitý prienik výchovného systému, čiže od základných úkonov ako je použitie toalety, mydla, umývanie rúk, sedenie na stoličke, obliekanie, česanie, otváranie dverí a ž po účelové úkony, ku ktorým patrí zaobchádzanie so zošitom, papierom, knihou, prírodnými, modelárskou hmotou.
- *Zvládnutie základov čítania.* Deti tu musia poznať analytické a syntetické hlásky slov a slabík so zameraním na utvrdenie a osvojenie preberaného učiva a tiež poznávanie niektorých grafických tvarov.
- *Rozvoj početných výkonov a matematických predstáv.* Objavuje sa tu deficit pojmov a poznatkov matematických vedomostí.
- *Rozvoj esteticko-pohybových schopností.* Využívanie prirodzených vlastností detí. V hudobnej výchove zdokonaľujeme a využívame ich doterajšie hudobné prejavy. Vo výtvarnej výchove volíme také techniky, ktoré deťom slúžia na prejavenie a vyjadrenie. Telesná výchova je prirodzeným prejavom detí, využívame ju a prispôbujeme požiadavkám učebných osnov.

Prípravný ročník poskytuje dostatočný čas na kvalitnú psychologickú a pedagogickú diagnostiku žiakov vzhľadom na formu ich ďalšieho vzdelávania – napr. vyrovnávacia trieda, bežná trieda, špeciálna trieda .

Toto je jedna z ciest, ako obmedziť zaškoľovanie týchto detí do špeciálnej základnej školy, pokiaľ nie sú mentálne retardované. (Maczejková, M., Pavelčák, J., Šimková, E., Skoumalová, V., Hvozdovič, L., 2000)

Cieľ prípravného ročníka

Cieľom prípravného ročníka je zmierniť neúspešnosť skupín detí pri vstupe do školy, predchádzať zážitkom neúspešnosti a následným negatívnym reakciám zo strany rodičov ale aj žiakov, ako aj nezáujem o vzdávanie, povinnosti, školu a prácu. Preto u detí treba vzbudiť úspešnosť a tiež pozitívny zážitok, záujem o dosahovanie dobrých výsledkov. Dôležité je ceniť si výsledky a úspechy svojej práce i práce iných a nachádzať zmysel v práci aj v učení.

Nultý ročník - Zo zákona 245/2008 nultý ročník základnej školy je určený pre deti, ktoré k 1. Septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, ale nedosiahli školskú spôsobilosť a

pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia. Na základe sociálneho prostredia nie je u nich predpoklad zvládnutia vzdelávacieho programu prvého ročníka základnej školy. Najvyšší počet žiakov základnej školy v jednej triede je 16 žiakov nultého ročníka. Triedu podľa charakteru vzdelávacieho programu možno deliť na skupiny.

Do nultého ročníka môže byť zaradené dieťa len s informovaným súhlasom zákonného zástupcu dieťaťa. Dieťa začína plniť povinnú školskú dochádzku v nultom ročníku.

Triedu nultého ročníka možno zriadiť, ak sa v nej bude vzdelávať najmenej osem žiakov a v neplnoorganizovanej základnej škole najmenej šesť žiakov.

Úlohou nultého ročníka je pomôcť dieťaťu dozrieť tak, aby bolo schopné riadne sa začleniť do vyučovania a aby zvládlo požiadavky prvého ročníka ZŠ. Nultý ročník zriaďuje zriaďovateľ školy, buď to je cirkev alebo obec, ktorým to umožňuje metodický pokyn Ministerstva školstva. O prijatí rozhodne riaditeľ školy, prijatie môže odporučiť aj materská škola na základe psychologického vyšetrenia. Podmienkou prijatia je odporúčenie obvodného všeobecného lekára pre deti a dorast a odborné psychologické vyšetrenie. Trieda sa zriaďuje pri maximálnom počte 16 žiakov a minimálnom počte 8 žiakov. Vyučovanie prebieha na klasických vyučovacích hodinách alebo v blokoch podľa potrieb detí. Takéto dieťa môže byť normálne prijaté do školského klubu, a preto by malo chodiť na obedy do školskej jedálne. Môže sa tiež začleniť do krúžkov v popoludňajších hodinách. Absolvovanie nultého ročníka sa považuje za prvý rok školskej dochádzky.

Deti v škole majú tieto predmety:

1. Rozvíjanie komunikačných schopností.
2. Rozvíjanie grafomotorických zručností a výtvarná výchova.
3. Zmyslová výchova a základy matematických predstáv.
4. Telesná výchova.
5. Hudobno-pohybová výchova.
6. Pracovná výchova.

Súčasťou vyučovania sú rôzne námetové, didaktické a pohybové hry.

Dieťa sa má naučiť:

- rozvíjať slovnú zásobu,
- zvýšiť úroveň hygienických a samoobslužných činností,
- spolupracovať s deťmi a komunikovať s dospelými,
- prekonávať prekážky a byť zodpovedné samo za seba,
- zvládnuť základy matematiky,

- rozvíjať svoju tvorivosť.

Preradenie späť do škôlky materskej školy. Ak sa v priebehu školskej dochádzky a to najneskôr do skončenia prvého polroka na ZŠ zistí, že dieťa na školu nestačí, môže riaditeľ rozhodnúť o preradení takéhoto žiaka späť do materskej škôlky.

Podľa § 34 zo zákona 245/2008 „Pokiaľ sa u žiaka prvého ročníka základnej školy v priebehu prvého polroka školského roka prejaví nedostatočná telesná alebo duševná vyspelosť na školskú dochádzku, môže orgán štátnej správy v školstve na základe návrhu riaditeľa školy a po prerokovaní so zákonnými zástupcami dodatočne odložiť plnenie povinnej školskej dochádzky na nasledujúci rok.“ (Zákon č. 245 / 2008 Z. z.)

3.2 Odklad školskej dochádzky

Vek dieťaťa je dôležitým a hlavným kritériom pre vstup do 1. triedy základnej školy. Ak dieťa dosiahne k 31. augustu daného kalendárneho roka 6 rokov, povinnosťou rodičov je svoje deti prihlásiť do základnej školy.

Pokiaľ majú rodičia z dieťaťa dojem, že dieťa nie je po dovŕšení šiestich rokov psychicky, sociálne, fyzicky dostatočne pripravené a zrelé na vstup do školy, rodičia môžu písomne požiadať riaditeľa základnej školy o jednoročný odklad školskej dochádzky. K žiadosti sú rodičia povinní priložiť vyjadrenie pediatra alebo špeciálneho pedagogického centra a odborné posúdenie pedagogicko-psychologickej poradne. Na základe odborného posudku a žiadosti rodičov rozhoduje riaditeľ základnej školy o odklade školskej dochádzky

Podľa zákona existuje *dodatočný odklad*, ktorý je možné udeliť v prípade, že sa u dieťaťa v priebehu prvého polroka prejavila nedostatočná mentálna alebo fyzická vyspelosť ku školskej dochádzke. Pred dodatočným odkladom školskej dochádzky psychológovia varujú, pretože návrat dieťaťa späť do materskej školy už po začatí školskej dochádzky môže byť pre dieťa veľmi traumatizujúci zážitok.

Existuje však možnosť *predčasného nástupu* do základnej školy, ktorý je určený pre deti, ktoré majú predčasne rozvinuté školské schopnosti. Odporúčanie sa dáva na základe vyšetrenia v pedagogicko-psychologickej poradni.

Samotný dátum narodenia nie je jediným kritériom pre rozhodnutie o nástupe dieťaťa do 1. triedy. Aj pred 1. septembrom sa totiž rodia napríklad deti nedonosené, ktorých vývoj môže byť oneskorený a naopak po 1. septembri sa môžu narodiť deti s dynamickejšim vývojom alebo deti vysoko inteligentné. Preto je vždy potrebné rešpektovať individualitu

dieťaťa a sledovať aj podnetnosť rodinného prostredia, akým je kultúrne a sociálne zázemie či vzdelanie rodičov alebo životný štýl.

Počet žiadostí o odklad školskej dochádzky rastie z roka na rok. Odkladov školskej dochádzky u nás v posledných rokoch predstavuje okolo 7 - 10 %.

Niektorí pedagógovia upozorňujú na to, že väčšina „odkladových“ detí nie je nezrelých a rodičia často konajú s dobrým úmyslom „predĺžiť deťom detstvo“, avšak v konečnej dôsledku to môže viesť k tomu, že rodičia prešvihnú najsprávnejší okamih nástupu dieťaťa do školy. V odborných časopisoch sa často objavuje, že chýba bližšia spolupráca medzi psychológmi, pediatriami, učiteľmi ZŠ, učiteľkami MŠ. (Zdroj: časopis Mama a ja 1. číslo/2006)

3.3 Negatívne dôsledky zaškolenia

Následky nevhodného zaškolenia:

Predčasné

- dieťa nie je zrelé, nedokáže dávať pozor, hrá sa;
- prospieva alebo nepospieva s neprimeranou námahou a snahou;
- tieto následky môžu byť dočasné, časom sa dieťa adaptuje a dozrie alebo trvalo ovplyvnia celú školskú dochádzku.

Oneskorené

- dieťa nebolo zaškolené a nedosiahlo školskú zrelosť,
- dieťa vyrušuje a nudí sa,
- neskôr má problémy s prospechom , pretože sa nenaučí učiť sa. (Train, A., 2001)

Zaškolenie vo vyrovnávacej triede ZŠ : je to riešenie pre žiakov, ktorí z rôznych príčin a dôvodov majú dočasne znížené predpoklady pre úspešné plnenie osnov ZŠ a to dokonca aj po odklade školskej dochádzky. V tejto triede sa plnia štandardné učebné osnovy 1.ročníka ZŠ, pričom sa upravuje len náročnosť učiva a rozsah.

Zaškolenie v špeciálnej triede pre žiakov so špecifickými vývinovými chybami učenia a správania je predovšetkým na báze ľahkej mozgovej dysfunkcie, to znamená, že dieťa má oneskorenia vo vývinových funkciách CNS.

Zaškolenie v bežnej triede s diferencovaným prístupom k žiakovi v tejto triede sa akceptuje vnútorné spracovanie edukačných podnetov žiakov. Pôsobia tu činitele, ako poznávacie záujmy žiaka, úroveň intelektu, rozsah a náročnosť učiva, vzťah ku školskej práci, čomu je prispôsobené pracovné tempo žiaka, pričom žiak plní ciele štandardných učebných osnov. Dôležitou zložkou individuálneho prístupu učiteľa k žiakovi je zamerať sa

na jeho vlastnosti osobnosti, záujmy, motivačný a hodnotový systém, rodinné prostredie. Prax ukazuje, že vnútorná diferenciácia je efektívna u žiakov s dobrým rodinným zázemím, priemerným intelektom, s realizáciou intenzívnej spolupráce školy a rodiny. Organizácia výchovno-vzdelávacieho procesu pri tomto prístupe je mimoriadne náročná zvlášť pri dnešnej naplnenosti tried a bez reálnej možnosti vstupu pomocného pedagóga. Väčšina detí z málo podnetného prostredia opakuje ročník. Takéto deti prežívajú hneď prvý rok školskej dochádzky ako veľký neúspech. Vzniká tu veľké nebezpečenstvo narušenia vzťahu žiaka ku škole a k vzdelaniu.

Zaškolenie v špeciálnej škole: toto zaškolenie slúži len pre žiakov s vážnym mentálnym, telesným, zmyslovým postihnutím alebo pre žiakov sociálne a výchovne nezrelých, resp. zanedbaných.

Zaškolenie v prípravnom ročníku ZŠ: je to forma edukácie, ktorá poskytuje žiakom práve to, čo je v predchádzajúcich variantoch ťažko realizovateľné:

- celodenné výchovné pôsobenie,
- podnetné prostredie,
- individuálny prístup,
- pri znížených nárokoch v oblasti vyučovania možnosť zážitku úspešnosti,
- pestovanie návykov a zručností potrebných v 1. ročníku ZŠ,
- celkovo lepší štart do 1. ročníka ZŠ. (Maczejková, M., Pavelčák, J., Šimková, E., Skoumalová, V., Hvozdovič, L., 2000)

4 DIAGNOSTIKA

Diagnostikou rozumieme zistenie stavu, hodnotenie, posúdenie, zahrňuje postupnosť činností vedúceho k diagnóze.

Diagnostika sprevádza všetky oblasti praxe. Tento pojem je známy laickej verejnosti najmä v súvislosti s diagnostikou v medicíne. V pedagogike a psychológii je pohľad na diagnostiku oveľa širší. Cieľom diagnostiky nie je len zistenie patických, chorobných prejavov, ale aj pozitívnych vlastností a postihnutí. Niekedy sa môže stať, že nie sme si príliš istí, ako alebo v čom sa líšia jednotlivé diagnostické metódy používané vo vedných odboroch, napr. ako sa líši diagnostika psychologická a pedagogická. (Mertin, V., Gillerová, I., 2003)

Rozdiel medzi pedagogickou a psychologickou diagnostikou

Rozdielom je predmet vedného odboru týchto dvoch diagnostík, odvíja sa od neho a rozoznáva jav s ním súvisiaci, preto nemá zmysel skúmať detskú kresbu z hľadiska toho, či patrí do pedagogickej alebo do psychologickej diagnostiky.

Rozlíšenie medzi pedagogickou diagnostikou a psychologickou nie je len v tom, aký odborník danú diagnostiku vykonáva, aj učiteľka z materskej školy okrem pedagogickej diagnostiky môže vykonávať psychologickú diagnostiku.

Teda k čomu má diagnostika slúžiť? Je veľmi dôležité pre učiteľov a ich potreby poznať pedagogickú a psychologickú diagnostiku, pretože okrem hodnotenia vzdelávania žiaka hodnotí aj jeho osobnostné zvláštnosti, a preto učitelia by nemali mať skromnejšie podmienky ako psychológ, ktorý používa diagnostické nástroje.

Učiteľka v materskej škole vykonáva buď zámerne alebo nezámerne pedagogickú a psychologickú diagnostiku. (Mertin, V., Gillerová, I., 2003)

Predmet a cieľ diagnostiky

V pedagogickej diagnostike je predmetom hodnotenie obsahu výchovy a vzdelávania.

V užšom slova zmysle býva chápaná diagnostika zručností, vedomostí, návykov, ktoré si deti osvojili vo výchove a vzdelávaní v škole a mimo nej. V širšom slova zmysle sú ich predmetom ďalšie oblasti, ktoré súvisia s výchovnovzdelávacím procesom. Preto zahrňujeme diagnostiku práce učiteľa, diagnostiku triedy alebo skúmanie vonkajšieho prostredia ako sú psychohygienické podmienky a vybavenie triedy.

Pedagogická diagnostika je v kompetencii učiteľa alebo špeciálneho pedagóga. Psychologická diagnostika sa zameriava na rozpoznávanie rozdielnosti stavu v danom

okamihu oproti minulému stavu či v porovnaní s inými ľuďmi. (Mertin, V., Gillerová, I., 2003)

V detskom veku sú predmetom psychologickkej diagnostiky a psychických zvláštností jedincov napríklad, *psychické stavy* ako pozornosť, nálada, *vlastnosti* akými sú povahové, psychické, temperamentové a tiež rôzne dispozície, a to diagnostika všeobecných schopností, ako sú inteligencia, pamäť, nálada. Pomocou psychologickkej diagnostiky môžeme hodnotiť vývojovú úroveň dieťaťa, jeho správanie, prežívanie a ich príčiny.

Platí jednoznačne, že pedagogicko-psychologická diagnostika nemôže zostať sama, pretože musí byť prostriedkom pre ďalšiu odbornú činnosť:

- V pedagogickkej rovine je cieľom zhodnotenie výchovného pôsobenia dieťaťa a tiež zistenie stavu, ktorý býva východiskom pre určité zmeny, napríklad pre rozvoj dieťaťa.
- Psychologická diagnostika sa uskutočňuje na základe znalostí psychologického problému a na základe toho je potrebné riešiť problém psychologickými prostriedkami.

4.1 Dôvody vyšetrenia školskej zrelosti

Najčastejším dôvodom na predškolské psychologické vyšetrenie patrí:

- podozrenie na poruchu pozornosti a hyperaktivity,
- sťažená adaptácia na cudzie prostredie, cudzích ľudí a výrazná citová pripútanosť väčšinou k matke, nesamostatnosť, hravosť,
- hraničný dátum narodenia (jún, júl, august),
- mimoriadne nadané deti narodené v septembri, októbri, novembri a decembri, ktorým „zle vychádzajú roky“ a hrozí im automatický odklad o 1 rok,
- mentálna retardácia alebo rozumové schopnosti na dolnej hranici normy, kde je potrebné rozhodnúť, či dieťa ostane v MŠ alebo či pôjde do nultého ročníka ZŠ alebo do špeciálnej ZŠ,
- zdravotné ale aj iné problémy, ako sú slabozrakosť, nedoslýchavosť, vrodené vývinové chyby, poruchy vývinu reči, nízky vzrast, nerozvinutá lateralita (pravoľavorukosť), deti s nízkou pôrodnou hmotnosťou alebo predčasne narodené,
- snaha rodičov pomocou vyšetrenia zhodnotiť danosti dieťaťa, teda v čom vyniká ich dieťa a naopak, v čom je slabšie a tiež príprava dieťaťa na vstup do školy,

- požiadavka niektorých, najmä jazykových, súkromných, špeciálnych ZŠ, dôležité je, aby dieťa absolvovalo takéto vyšetrenie. (Říčan, P., Krejčířová, D., 2006)

4.2 Testy zrakového vnímania

Vizuálne funkcie a ich kvalita je závislá na učení a na zrení špecifických štruktúr, čiže na skúsenosti. Vývoj zrakového vnímania prebieha v jednotlivých oblastiach s rôznym tempom.

- *Konštantnosť vnímania* je to schopnosť identifikovať a rozlíšiť určitý tvar bez ohľadu na eventuálne pozadie, polohu, veľkosť alebo prekrytie, ktoré uľahčujú vizuálnu orientáciu. Táto schopnosť sa rozvíja od raného veku, ale pokrok sa objavuje okolo 4. až 7. roku.
- Postupne sa rozvíja aj schopnosť *diferencovať polohu obrazca*. Rozvoj prebieha vo fázach, ktoré postupne na seba nadväzujú. Deti sa najskôr naučia rozlišovať horizontálnu polohu. Predškoly si uvedomujú rozdielnosť obrátených tvarov. Stáva sa, že jedným z dôvodov ranného rozvoja zručnosti môže byť väčšia stabilita polohy nahor-dole vďaka pozícií dieťaťa. Zložitejšia je diferenciácia vertikálnej polohy, ktorá závisí od posudzovateľa a kvôli tomu je to pre dieťa mylné. Okrem skúsenosti ju ovplyvňujú funkčné diferenciácie určitých oblastí pravej mozgovej hemisféry a ovplyvňuje ju zrenie, preto ku nim dochádza v 6. až 7. roku života. Zrelosť vizuálnej diferenciácie je potrebná kvôli posúdeniu školskej zrelosti. Školsky zrelé dieťa vie lepšie rozoznať detaily, ich počet a tvar a rozoznáva podobné obrázky. Táto schopnosť nie je závislá len od zrakovéj percepcie, ale tiež závisí od stratégie vnímania. Rozvoj sa prejavuje zlepšením orientácie v poznávanej oblasti, či už je to v písmenách alebo v obrázkoch.
- Na začiatku školskej dochádzky resp. na konci predškolského veku, sa rozvíja koordinácia očných pohybov. Vývoj je závislý na zrení. (Říčan, P., Krejčířová, D., 2006)

A preto k hodnoteniu rôznych funkcií zrakového vnímania používame nasledujúce testové metódy:

Detská kresba je jedným z prejavov ľudskej potreby, na základe nej dieťa spoznáva samo seba, prostredie a svoju podobu. Čmáraniny alebo takmer dokonalé kresby, kresby starostlivo vypracované alebo farebné, čiernobiele, abstraktné či konkrétne. Mnohokrát nám takéto kresby môžu napovedať veľa o detskej duši.

Z detskej kresby môžeme zistiť:

1. Orientačné informácie o celkovej úrovni rozumových schopností dieťaťa.
2. Úroveň vývinu vizuálnej percepcie, jemnej motoriky.
3. Spôsob citového prežívania, temperament, tendenciu k emočnému reagovaniu, aktuálne citové ladenie.
4. Určité špecifické vzťahy a postoje, ktoré dieťa niekedy nedokáže alebo nechce prejavovať inak, napríklad dieťa nevie o nich porozprávať.
5. Kreativitu dieťaťa.

Z týchto dôvodov sú kresbové testy u detských psychológov široko využívané. Kreslenie poskytuje možnosť celkového motorického uvoľnenia, tiež znižuje nedôveru, napätie, neistotu, a preto sa často používa ako úvodná metóda pri nadväzovaní kontaktu s dieťaťom.

V psychológii má mnohotvárne využitie detská kresba. Nepoužíva sa ako samostatná metóda na skúmanie detskej osobnosti. Pri posudzovaní osobnostných črt sa využíva spolu s dotazníkmi alebo posudzovacími škálami a pri určovaní rozumových schopností je doplnkom inteligenčných testov. Kresbu treba vždy posudzovať v kontexte všetkých informácií, ktoré sme o dieťati získali, aby sme sa vyhli jednostrannému alebo nesprávnemu výkladu. (Řičan, P., Krejčířová, D., 2006)

Edfeldtov reverzný test je určený k posúdeniu vizuálnej diferenciacie. Dieťa má schopnosť rozlišovať otočené a obrátené tvary, teda rozoznávať polohy vpravo-vľavo, hore-dole, ale aj drobné tvarové rozdiely detailov. Dieťa rozoznáva tie obrázky alebo dvojice obrázkov, ktoré sa od seba líšia.

Tento test je určený pre deti, ktoré majú 5 až 8 rokov. Staršie deti ho absolvujú vtedy, ak je podozrenie na oneskorený vývoj zrakového vnímania alebo podozrenie na nejakú poruchu. Mladšie deti vedú uspokojujúco pracovať v malých skupinkách. Počet položiek čiže dvojíc obrázkov je pre danú vekovú kategóriu dosť veľký, preto môže trvať zbytočne dlho. (Langmeier, J., Krejčířová, D., 2006)

Na základe získaných bodov, ktoré deti dosiahnu, možno určiť vývojovú úroveň vizuálnej diferenciacie. Na základe získaných výsledkov treba pozorovať, kde deti robili najčastejšie chyby, a preto treba tieto výsledky aj ohodnotiť. Z kvalitatívneho hodnotenia vyplýva predpoklad narušenia vizuálnej diferenciacie, ale tiež doporučením, ako s dieťaťom ďalej pracovať. Ak je dieťa viditeľne menej úspešné v druhej polovici testu, nemusí ísť o výkyvy pozornosti a o prejav percepčnej poruchy. Predškolské deti sa nevedia ešte sústrediť na dostatočne dlhú dobu.

Vývojový test zrakového vnímania M. Frostigovej bol v českej i v slovenskej verzii vydaný v roku 1972. Táto metóda obsahuje 5 subtestov, v ktorých sa určia detské schopnosti.

- *Vizuomotorická koordinácia* - úlohou dieťa je spojiť dva body bez toho, aby sa čiara dotkla ohraničených línií. Zvládnutie tohto testu závisí od úrovne zrakového vnímania a tiež od jemnej motoriky a senzomotorickej koordinácie.
- *Figúra- pozadie*. Dieťa v tomto teste hľadá geometrické obrázky, ktoré sú rôzne prekryté alebo sa pretínajú. Úspešnosť tejto zrelosti závisí od čiastkovej zložky vizuálnej percepcie a od zrakovej analýzy a syntézy.
- *Konštantnosť tvaru*. Úlohou detí je rozlíšiť rovnaké tvary od podobných, a to bez ohľadu na ďalšie vlastnosti, napríklad poloha alebo veľkosť.
- *Poloha priestoru*. Táto časť slúži k ďalšiemu hodnoteniu zložky vizuálnej percepcie. Ide tu o schopnosť rozlišovať otočené alebo obrátené obrázky.
- *Priestorové vzťahy*. Dieťa má za úlohu nakresliť 5 geometrických tvarov do sústavy bodiek. Úspešnosť úloh nezávisí len od zrakovej analýzy, ale aj od úrovne grafomotorických schopností.

Modifikovaný reverzný test pre predškolské deti vychádza z adaptácií podobnej metódy L. Schurerovej z roku 1977. Vytvorili ho v roku 1980 I. Eisler a V. Mertin. Tento test tvorí dva sety: A a B. Nachádza sa tam 36 položiek, ktoré sa od seba líšia poradím úlohy. Dieťa posudzuje zhodu obrázkov v obidvoch sadách úloh.

Test je určený pre deti vo veku 5 až 6 rokov. Je vhodný na individuálnu administráciu. Nie je limitovaný, a preto dieťa môže pracovať koľko sa mu chce, koľko vydrží.

Test je tiež vhodný pre diagnostiku školskej zrelosti. Môžeme ho využiť ako doplnok bežného screeningu vtedy, keď máme podozrenie na oneskorenú vizuálnu percepciu.

Použitie dvoch rovnakých verzií umožňuje získať krivku učenia v tejto oblasti. Je tu možnosť porovnania chýb v oboch variantoch, čiže aj prvom, aj v druhom, prípadne rozdielnych typov chýb, ak existujú. Miera zhody dieťaťa alebo rozdiel vo výkone hovorí o odolnosti voči úlohovej záťaži a schopnosti koncentrácie pozornosti. Pre nezrelé deti je typický test typu B, kde sa deťom zhoršuje ich výkon. Prejavuje sa to tak, že deti sa horšie sústredia a rýchlejšie sa unavia. Zlepšenie testov B časti ukazuje, že dieťa je schopné adaptácií na úlohovú situáciu, ktorá je pre ne na začiatku testu nová. (Říčan, P., Krejčířová, D., 2006)

Test diskriminácie tvarov Josefa Švancaru. Tento test bol vypracovaný v dvoch variantoch. Prvý variant sa skladá z troch častí. Z nich druhá časť má zvýšený počet kritických znakov a tretia časť má indiferentné, ale aj kritické znaky, ktoré sú vytlačené na červeno. Deti v prvom variante dosiahli podpriemerné výsledky. Tento test sa hodí pre poradenské a klinické účely. (Švancara, J., 1974)

4.3 Test všeobecných rozumových schopností

Matějčekov test obkreslovnia sa používa k hodnoteniu grafomotiky na hodnotenie školskej zrelosti. Pre deti je pripravená sada prvých piatich geometrických obrázkov. Test 5- až 7-ročných detí sa dobre rozoznáva len v pásme podpriemeru. Za nezrelosť senzomotoriky sa považuje nezvládnutie kosoštvorca a trojuholníka. (Langmeier, J., Krejčířová, J., 2006)

Stanford-Binetov test inteligencie patrí medzi prvé testy inteligencie na hodnotenie stupňa vývoja rozumových schopností. Autori tohto testu sú A. Binet a T. Simon a vytvorili ho v roku 1905. V tomto teste autori merali inteligenciu ako funkciu, ktorá je dôležitá a je zásadným predpokladom k zvládnutiu výučby, to znamená učenia školského typu. Podľa autorov tento test zahrňuje tri zložky: kritickosť, adaptáciu, zameranie. Znamená to uvedomenie si problému a jeho podstaty, vhodnú voľbu sledovania a riešenia efektivity a tiež kritický prístup k vlastnému postoju (Sternberg, 2002).

Binet-Simonova metóda merania inteligencie bola založená na pozorovaní reakcií dieťaťa v rôznych úlohových situáciách. S-B test prešiel rôznymi premenami v minulom storočí. Na jednej z úprav sa podieľal aj Terman, test nechápal ako metódu pre meranie inteligencie, ale tiež ako štandardizovaný rozhovor. Tento rozhovor kladie dôraz na zachytenie prirodzených reakcií v rôznych situáciách. Toto poňatie zodpovedalo terajšiemu psychickému vývoju. Od tej doby sa test výrazne nezmenil, členenie úloh bolo vypustené a položky boli rozdelené do subtestu a zaradené podľa obtiažnosti. Najnovším variantom je piata revízia S-B testu, ktorá rešpektuje teóriu merania inteligencie a to ešte vo väčšej miere, preto pre dosadenie väčšej presnosti vyrovnáva počet neverbálnych a verbálnych subtestov.

Hodnotenie tohto textu prebieha tak, že za každú zapamätanú jednotku dieťa dostane jeden bod. V tretej triede by si malo zapamätať osem jednotiek a v štvrtej by si malo dieťa zapamätať všetky jednotky.

Tento test sa robí k vyšetreniu pamäti školského dieťaťa, ak sú problémy vo výučbe takého charakteru, kde by mohla nedostatočná úroveň ovplyvniť pamäťové funkcie. Preto

je využívaný pri diferenciálnej diagnostike porúch pozornosti a učenia (ADD/ADHD). (Langmeier, J., Krejčířová, J., 2006)

4.4 Testy zamerané na zistenie zrelosti a na výučbu čítania, písania

Jiráškov orientačný test zrelosti. Keď používa materská škola orientačný test zrelosti bez konzultácie s poradňou, môže sa stať, že dieťa bude v diagnostike veľmi nadnesené, pretože dieťa sa opakovanými skúsenosťami vždy učí. V konečnom dôsledku sa môže psychológovi zdať, že dieťa môže byť porušené, alebo môže byť veľmi vyspelé, než na to vyzerá, teda než skutočne ním je. (Václav, M., Gillerová, I., 2003)

Orientačné posudzovanie školskej zrelosti, „Grundleistungstest“ A.Kerna obsahuje 6 úloh:

1. Skladá sa z čmárania, akým je napríklad písanie.
2. Obkresľovanie jednoduchej vety, ktoré je napísané písaným písmom.
3. Nakreslenie detskej postavy.
4. Obkreslenie skupiny bodov.
5. a 6. Simultánne postihnutie množstva.

V tomto teste sme zobrali na porovnanie tri úlohy, a to napodobnenie písaného písma, kresbu postavy a obkresľovanie skupín bodiek. V týchto úlohách sme sa snažili dosiahnuť štandard, aký je požadovaný pri vyšetrovaní. Kreslenie chlapca alebo dievčaťa, ktoré boli vždy živými modelmi sa nahradili kresbou mužskej postavy podľa predstavy. V krátkych vetách a v nich prvé slovo, teda svoje krstné meno, sa nahradilo tlačenu predlohou. Snažili sme sa zistiť podmienky pri obkresľovaní bodiek a písma a zaviedli sme vyšetrovací formulár s predlohou, ktorá vyzerá tak, že na ľavej strane je čisté miesto slúžiace na reprodukciu pravej strany.

Kern používal vždy 3 úlohy ktoré sme nahradili piatimi známami. Tieto tri úlohy podľa Kernovho orientačného posudzovania zrelosti sa viažu na vyspelosť koordinácií videnia, jemnej motoriky a pohybov ruky. Ak sa test robí v skupinách, tak skúšajúci si všima deti, či sú schopné pracovať v týchto skupinách, pozoruje ich, ako sa správajú v kolektíve.

Tento test je spoľahlivý podklad pre zrelosť, ale nestačí pre posúdenie školskej nezrelosti. Je to časovo nenáročná pomôcka a má orientačný význam. (Švancara, J., 1974)

Test čitateľských zručností, Skúška čítania od Matějčka. Za najstaršie skúšky čítania písaných textov môžeme považovať testy O. Horáka. Horák bol učiteľom Zlínskej

pokusnej školy v minulom 13. storočí. Matějčekove testy, teda skúšky čítania, sú známe dodnes a boli vydané v roku 1987.

Skúška čítania sa skladá z 8 textov stúpajúcej obtiažnosti. Jeden z týchto textov bol umelo vytvorený a nedáva žiaden zmysel. Text slúži na porozumenie čítaného textu, znamená to porozumenie zmyslu pre presnosť a rýchlosť rozoznania vytlačeného zdelenia.

Test je určený k individuálnemu vyšetreniu čítania. Tento test môžeme aplikovať na deťoch, ktoré absolvovali aspoň prvý polrok prvej triedy. Test je limitovaný časom. Článok Doma, je určený pre deti prvého ročníka, text sa číta 5 minút a ostatné texty sa čítajú 3 minúty. Po dočítaní textu deti musia povedať, o čom sa dočítali v danom texte.

Použitie skúšky čítania slúži na hodnotenie detského porozumenia prečítaného textu a presnosti a rýchlosti čítania. Obtiažnosť textu zodpovedá danému ročníku, ktorý dieťa navštevuje. Táto obtiažnosť je vhodná pri hodnotení čitateľských zručností školsky neúspešných detí, aj keď je príčina zlyhania detí akákoľvek, patria sem deti sociálnokultúrne hendikepované, s nižšou inteligenciou, a tiež deti s podozrením na poruchu čítania. Skúška sa dá použiť aj pri kontrole úspešnosti nápravného procesu. Pri tejto kontrole môžeme sledovať rozvoj a dynamiku čitateľských zručností.

Úroveň čítania sa posudzuje z niekoľkých hľadísk:

- *Rýchlosť čítania* - hodnotí sa počet prečítaných slov za jednu minútu, ktorý závisí od školského veku detí. Za hranicu rýchlosti prečítania slov sa považuje aspoň 60 správne prečítaných slov (Matějček,1996). Dieťa, ktoré prečíta toľkoto slov, nemá problémy s čítaním a môže sa zamerať na obsah. V prelome 2. až 3. ročníka dosahujú žiaci túto úroveň.
- *Čítanie chýb* - nie je samo presným ukazovateľom čitateľskej vyspelosti. Môžeme ho používať ako pomocné kritérium, pretože môže vyplývať z nedostatočnej motivácie, z vyučovacej zanedbanosti a tiež z nedostatočnej znalosti jazyka. Za poruchu sa považuje 15% chýb v 2. druhom ročníku a 10% v treťom a to pri čítaných slovách. Rôznu diagnostickú hodnotu má čítanie chýb v závislosti prečítaného textu. Ak dieťa prečíta niekoľko slov, miera chýb nie je príliš užitočnou informáciou.
- *Kvalita chýb* je významná diagnosticky najmä vtedy, keby sa chyby opakovali.

A preto chyby delíme do niekoľkých hľadísk:

- lokalizácia, teda v ktorom slove dieťa robilo najčastejšie chyby;
- kvalita chýb, teda pozorujeme to, kde dieťa niečo vynechalo, pridalo alebo zmenilo;

- zmysel chýb, či má neprávne prečítaný výraz nejaký význam alebo či je význam slova odlišný;
- rozsah chybného prečítaného, patria sem deti dyslektické, u nich sa stáva, že neprečítajú 1 až 2 písmená v danom výraze.
- *Čitateľský štýl*: spôsob akým dieťa číta, môžeme ho charakterizovať ako vyspelosť čítania, pozorujeme, či dieťa číta po skupinkách slov alebo po slovách, či slová opakuje alebo hláskuje. V 2. ročníku sa berie za chybu, keď dieťa číta po slabikách alebo po písmenách a v 3. ročníku je to pri plynulom slabikovaní. Výsledok sa hodnotí šesťbodovou škálou, ktorá posudzuje rozdiely v čítaní známych alebo neznámych slov alebo sa posudzuje aj plynulosť čítania;
- *Porozumenie čítaného textu*: hodnotí sa pomocou sedembodovej škály.

Pravopisný test sa zaoberá hodnotením rôznych gramatických javov v 1. až 3. ročníku. Pravopisný test 2 hodnotí správnosť gramatických javov a to u detí v 4. až 5. ročníku. Tieto testy hodnotia počet správne zapísaných grafém a slov a tiež hodnotia zvládnutie pravopisných problémov. (Langmeier, J., Krajčířová, D., 2006)

4.5 Testy sluchového vnímania

Sluchové vnímanie dozrieva v tej istej dobe ako aj zrakové vnímanie, teda medzi 5. až 7. rokom. Sluchová perцепcia a jej rozvoj sú stimulované každodennou skúsenosťou. Deti väčšinou denne počujú hovorenú reč, venujú jej pozornosť, pretože potrebujú rozumieť rôznym ľuďom. Zvukové podnety majú obmedzené časové trvanie a na základe týchto zvukových podnetov ich nemožno vnímať ľubovoľne dlho, a preto je tu dôležitá pozornosť.

- Sluchová diferenciacia. Šesťročné deti vedia bez problémov rozlišovať väčšinu foném, tj. zvukov, ktoré sú hovorené v reči rodného jazyka. Deti počujú bez problémov rozdiely zvukovej podoby jednotlivých slov a to tých slov, ktoré poznajú. Niekedy sa deťom stáva, že zle rozoznajú rýchlu reč, prejavuje sa to vtedy, keď sa nesústredia. Toto vnímanie závisí od zvládnutia jazyka. Sluchové vnímanie pozitívne ovplyvňuje slovná zásoba, pretože dieťa rozlišuje ľahšie slová. A preto nejde o sluchovú perцепciu, ale o spôsob vnímania reči.
- Sluchová analýza a syntéza. Jej úlohou je vnímať hovorený prejav ako celok, zložený z určitých častí. V predškolskom veku má sluchová perцепcia v tomto prejave implicitný charakter. Dieťa vníma, čo mu človek hovorí, ale nevie povedať,

z akých slabík a hlások sa skladá slovo. V šiestom roku dieťa rozlišuje slovo vo vete, ich poradie a počet a tiež vie určiť koľko je v slove samohlások.

A preto k hodnoteniu rôznych funkcií sluchového vnímania používame nasledujúce testové metódy.

Test sluchovej analýzy pre predškolský vek - tento test je určený pre päť a šesťročné deti, upravené Eislerom a Mertinom. V tomto teste má dieťa za úlohu určiť, či dané slovo obsahuje nejakú hlásku. Dieťa nemusí dávať pozor na všetky hlásky v slove a ich poradie, skôr musí určiť, či v tomto slove hláska vôbec je alebo je ich niekoľko. Test obsahuje zopár zácvičných výrazov a 15 jednoslabičných slov, napr. nôž, myš, tank.

Metódy tohto testu sa hodia k diagnostike školských ťažkostí, u detí s podozrením na poruchy učenia. Túto metódu môžeme použiť pri deťoch s organickým postihnutím CNS, pretože aj u nich sa môžu podobné ťažkosti vyskytnúť. Výkony testov v sluchovej percepcii závisia od pozornosti, pretože zvukové podnety majú krátke trvanie.

Skúška sluchovej diferenciacie J.M. Wepmana - slúži k posúdeniu schopnosti sluchovo rozlíšiť zvuky hovorenej reči. Wepman túto skúšku vytvoril v roku 1960 a upravil ju Matejček. Test obsahuje 19 nezmyselných dvojíc napríklad, bram- pram sú v 6 položkách zhodné a 13 prípadoch odlišné.

Test je vhodný pre 5-ročné deti a pre školákov. Deti, ktoré dosiahnu 8 rokov sa tento test robí pri podozrení na nejakú špecifickú poruchu učenia. Časová náročnosť tohto testu je minimálna, trvá len niekoľko minút.

Hodnotenie výsledku je kvalitatívne, umožňuje nám zistiť, ktoré skupiny hlások nevie dieťa sluchovo rozlíšiť. Avšak treba tu brať do úvahy, či dieťa pri tomto teste dávalo pozor, či sa naň sústredilo.

Skúška sluchovej analýzy a syntézy (SAS-M) - táto skúška je súčasťou *Moseleyho testovej batérie*, ktoré je určená k diagnostike porúch písania a čítania. Táto skúška je určená rozkladať písmená na hlásky a naopak. Skúška obsahuje dve alternatívne série desiatich slov.

Test je vhodný pre 5-ročné deti. U detí, ktoré dosiahnu 8 rokov, sa tento test robí na základe podozrenia percepčnej poruchy. Určený je pre individuálne použitie a trvá 10 minút.

Pri hodnotení tohto testu stačí celkový počet bodov. Výsledky môžeme hodnotiť z hľadiska kvality, napríklad typy chýb, hláskových skupín, kde sa deti najviac mýlia . (Říčan, P., Krejčířová, D., 2006)

4.6 Odborníci a inštitúcie

Predškolský vek je vývojovým obdobím, kedy rodičia vyhľadávajú radu psychológa a detského lekára. Rodičia žiadajú o vyšetrenie, vysvetlenie a pomoc pri tých prejavoch jednanja a správania, kde sa dieťa odlišuje od svojich vrstovníkov. Dieťa od narodenia prechádza premenami duševného, telesného a sociálneho vývoja. Informovanosť rodičov by mala byť vždy komplexná s prihliadaním ku špecifickosti určitého vekového obdobia. Rodičia detí v predškolskom veku majú obavy o ich schopnosti vo vzťahu k vstupu do školy.

Úlohou psychológa je poskytovať rodičom nielen rady, ale hlavne poskytovať celkové vyšetrenie, ktoré je osvedčené dialektickým videním dieťaťa a to v súvislosti celého doterajšieho vývoja pri pochopení jeho potrieb a stavu. Je potrebné rešpektovať individuálne odlišnosti a rozdiely každého dieťaťa a na tomto základe stanoviť možnosti uplatnenia v nastávajúcom školskom zrení. (Třesohlavá, Z., Černá, M., Kňourková, M., 1990)

Diagnostika nie je len lekárskou, pedagogickou, psychologickou vedou. Prevádza ju každý človek, ktorý sa zamýšľa nad dieťaťom. Laickú diagnostiku praktikuje aj ktorýkoľvek rodič, ktorý si kladie otázku, prečo dieťa klame, prečo malé dieťa plače, prečo sa nechce učiť. Čím lepšie je odborník pripravený na svoju profesiu, tým lepšie vie diagnostiku prevádzať.

Diagnostiku v školskom systéme môžeme prevádzať v týchto inštitúciách:

- trieda, škola,
- rodina,
- záujmové organizácie,
- špeciálne pedagogické centrum, pedagogicko-psychologická poradňa,
- zdravotnicke inštitúcie.

Profesionálne zastúpenie:

- pedagóg a špeciálny pedagóg,
- sociálna pracovníčka,
- vedúci záujmových oddielov a záujmových krúžkov,
- rodičia s rôznou úrovňou záujmu, možností, vedomostí,
- detskí lekári, pediatri, psychiatri.

Diagnostický proces z hľadiska času:

- krátkodobý,

- dlhodobý.

Každý diagnostický proces má svoje špecifické rysy. V školskom prostredí je diagnostika dlhodobá, táto diagnostika vychádza z pozorovania dieťaťa v bežných školských situáciách, ktoré sú veľmi rozdielne. Obsahujú zážitok neúspechu i úspechu, ale správanie dieťaťa v takých situáciách, ktoré sú alebo nie sú motivované, a preto sú to jej hlavné prednosti. Oproti tomu diagnostický proces ako sú pedagogicko-psychologické poradne alebo špeciálnopedagogické centrá, prebieha za úplne iných podmienok a to v inom prostredí a ide tu o individuálne a skupinové vyšetrenie. Je cenné aj to, keď v jednom prostredí dieťa vyniká a v druhom má výrazné problémy. Hľadanie príčin a rôznych prístupov neznamena zlu prácu učiteľa. A preto sa v podrobnejšej diagnostike kladie otázka, čo môže rozdiely spôsobiť. Znamená to, že dieťa si kladie vlastné pracovné tempo, či nie je stresované z neúspechu, že dostane zlu známku, či ho pri práci sprevádza pokoj. Keby boli závery oboch pracovísk totožné, bolo by zbytočné mať takéto pracoviská. Diagnostika, ktorá je prevádzaná učiteľom, je rovnocenná s diagnostickým záverom iných odborov.

Citový náboj obsahuje diagnostika rodičov a slúži na ochranu a pomoc detí. Dieťa rodič vníma v rôznych situáciách, pozná jeho momenty a vývoj, ktoré dieťa mohli ovplyvniť. Vedúci záujmového krúžku poznajú deti do detailov, pretože deti tam chodia dobrovoľne, vedúci ich pozoruje, pozná ich lepšie stánky, a preto sú aj úspešné. Dieťa posudzuje každá profesia podľa svojho pohľadu. (Zelinková, O., 2001)

ZÁVER

Literatúra, ktorú sme preštudovali, nám umožnila stanoviť si ciele, ktoré sme v bakalárskej práci dosiahli.

Zistili sme, že téma našej bakalárskej práce je síce rozsiahla, ale nie je jednoduchá. Školská spôsobilosť, čiže kvalitný vstup do školy, je zložitý už od prvého kontaktu s vychovávateľkami, učiteľkami ba dokonca so žiakmi. Deti musia prejsť zložitým prispôsobovaním, počúvaním a to nie je všetko, od detí sa vyžaduje samostatnosť, pracovitosť, vyjadrovanie si svojho názoru.

Táto bakalárska práca je venovaná hlavne deťom. Uvedomili sme si, že je pre ne veľmi namáhavé všetko, čo sa od nich vyžaduje. Nie každé dieťa sa s tým vie stotožniť a kvôli tomu nastávajú určité problémy.

V našej bakalárskej práci sme sa stretli s tým, ako by sa malo dieťa správať, čo by malo preukázať, čo všetko by malo vedieť, čo by si malo pamätať. Preto na základe tohto dosiahnutého cieľa by sa mali hlavne učiteľky a vychovávateľky vyvarovať, nežiaducim podmienkam. Pre deti aj pre nás je to dôležité, pretože keď dieťa budeme poznať z každej stránky, bude sa nám s ním ľahšie pracovať a deti budú mať radosť z toho, že sa o ne zaujímame, že sa im venujeme.

Nesmieme tiež zabúdať na kritériá a znaky školskej zrelosti a spôsobilosti, pretože tu vzniká ďalšie varovanie. Keď nebude dobre osvojená školská zrelosť a spôsobilosť dieťaťa, nikdy sa nebude vedieť začleniť do kolektívu a nikdy sa nevyrovná svojim rovesníkom, bude mu to spôsobovať len problémy, s ktorými súvisí i nezrelosť detí.

Takisto aj rodičia budú mať určite radosť z detí, keď prídu domov plné nových zážitkov a skúseností. Určite ich to uspokojí a pomyslia si, že učiteľky a vychovávateľky urobili všetko preto, aby sa dieťa cítilo dobre v cudzom prostredí, aby sa rýchlo aklimatizovalo a našlo si veľa nových kamarátov.

Na základe zistenia cieľa našej bakalárskej práce sme zistili, aká je školská spôsobilosť dôležitá na začlenenie medzi rovesníkov a na ovládanie rôznych zručností. Práve preto musíme vynaložiť veľa úsilia, aby deti boli spokojné so všetkým, čo vychovávateľa v materskej škole alebo učiteľa v základnej škole robia pre nás.

Keby učiteľia a vychovávateľa počúvali občas deti a nehľadeli iba na seba, určite by školská spôsobilosť bola oveľa jednoduchšia z oboch strán a rodičia a pedagogicko-psychologické poradne, by nemuseli riešiť tieto problémy prispôsobenia sa na vstup do školy. Toto platí tiež pre rôzne kritériá, ktoré majú splňať. Pre deti by bolo určite ľahšie, keby pre ne bola škola hrou, a nie strachom a obavou.

Áno, všetko nie je len na učiteľoch a vychovávateľoch. V dnešnej dobe sú deti veľmi nevyspytateľné, veľakrát nevieme, čo od nich máme čakať, ale pokúsme sa o to, aby to bolo čo najlepšie a aby sa deti cítili ako v dobrej domácnosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Knihy / Monografie

- BEDNÁROVÁ, J. – ŠMARDOVÁ, V. 2007. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2007. 93s. ISBN 978-80-251-1829-0
- BUDÍKOVÁ, J.- KRUŠINOVÁ, P.- KUNCOVÁ, P. *Je vaše dítě připraveno do první třídy*. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2004. 157s. ISBN 80-7226-637-3.
- DANIEL, J. a kol. 2003. *Prehľad všeobecnej psychológie*. Nitra: Enigma, 2003. 278s. ISBN 20-89132-05- 7
- DROBNÝ, I. - DROBNÁ, M. 2000. *Biológia dieťaťa pre špeciálnych pedagógov*. 2. diel. 3. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 2000. 166 s. ISBN 80-223-1482-X.
- JIRÁSEK, J. 1967. *Poprvé do školy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. 62s.
- KASA, J. 1995. *Antropomotorika*. 3.opr.vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 1995. 126s. ISBN 80-223-0869-2.
- KASA, J., 2000. *Športová antropomotorika*. Bratislava : Slovenská ved. spol. pre teles. vých. a šport, 2000. 209s. ISBN80-968252-3-2.
- KERN, H. 2000. *Préhlad psychologie*. 2.opr. vyd. Praha: Portál, 2000. 287s. ISBN 80-7178-426-5.
- KOLÁRIKOVÁ, Z. – PUPALA, B. 2001. *Předškolní a primární pedagogika- Předškolská a emementárna pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 455s. ISBN 80-7178-585-7
- KREISLOVÁ, Z. 2008. *Krok za krokem 1.třídou*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2008.168s. ISBN 978-80-247-2038-8
- KROPÁČKOVÁ, J. 2008. *Budeme mí tprvňáčka*. 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 158s. ISBN 978-80-7367-359-8.
- KURIC, J. 1986. *Ontogenetická psychologie*. 1. vyd. Praha : SPN, 1986. 264s.
- KUTÁLKOVÁ, J. 2005. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2005.165s. ISBN80-247-1040-4.
- LANGMEIER, J. – KREJČÍROVÁ, D. 2006. *Vývojová psychologie*. 2. akt. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 368s. ISBN 80-247-1284-9

- LOOSEOVÁ, A. C. – PIEKERTO VÁ, N. – DIENEROVÁ G. 2003. *Grafomotorika pro děti předškolního věku*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 166s. ISBN 80-7178-816-3
- MERTIN, V. – GILLEROVÁ, I. 2003. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 230s. ISBN 80-7178-799-X.
- PŘÍHODA, P. 1997. *Ontogeneze lidské psychiky I*. 4. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1977. 414s.
- PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J 2003. 4.akt.vyd. Praha : Portál, 2003. 322s. ISBN 80-7178-772-8.
- ŘÍČAN, P. – KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. 2006. *Detská klinická psychologie*. 4. prepr. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 603s. ISBN 80-247-1049-8
- ŠUPŠÁKOVÁ, B. 1991. *Detské písmo*. 1. vyd. Bratislava: Medzinárodná účastinná spoločnosť Bralo, 1991. 105s. ISBN 80-7127-045-8
- ŠVANCARA, J. 1974. *Diagnostika psychického vývoja*. 2. upr. vyd. Praha: Avicenum, 1974. 385s.
- TŘESOH LAVÁ, Z. – ČERNÁ, M. – KŇOURKOVÁ, M. 1990. *Dříve než půjde do školy*. Praha: Avicenum, 1990. 121s. ISBN 80-201-0015-6
- VÁGNEROVÁ, M. 2000. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 258s. ISBN 80-7178-308-0
- VAGNEROVÁ, M. 2008. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících* 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova, 2008. 538 s. ISBN 978-80-246-1538-7
- ZELINKOVÁ, O. 2001. *Prognostická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 207s. ISBN 80-7178-544-X

Článek v časopise

ŠALINGOVÁ, I. 1998. Grafomotorika. IN *Předškolná výchova*. ISSN 0032- 7220, roč. 63, č. 4, s. 16

Článek z internetu bez uvedenia autora

Mama a ja. [online]. 2006, [cit. 2011-04-04]. Dostupné na internete: <http://www.rodinka.sk/index.php?id=372030>

Normy, nariadenia, smernice, zákony

Zákona NR SR č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).